

Kwetsbaar en Krachtig

Acht jaar samenwerken
in ontwikkeling

Bart Romijn

Kwetsbaar en Krachtig

Acht jaar samenwerken
in ontwikkeling

Bart Romijn

Colofon**Teksten**

Bart Romijn

Voorwoord

Hans Bruning

Interview

Marc Broere

Projectcoördinatie

Sera Koolmees

Eindredactie

De Kopijmeester | Edwin Venema

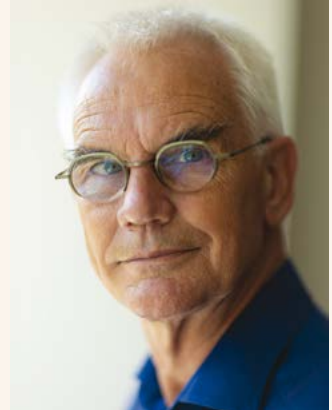
Vormgeving

Soonhwa Kang

Druk

Superdrukker

Kwetsbaar & Krachtig, Acht jaar samenwerken in ontwikkeling is een uitgave van Partos, brancheorganisatie voor ontwikkelingssamenwerking ter gelegenheid van het afscheid van directeur Bart Romijn op 17 november 2022.

Tussen zijn aankomst (2014) en vertrek (2022) als directeur van Partos zaten acht volle ontwikkelingsjaren. In dit afscheidsboekje deelt Bart Romijn, rasoptimist en teamplayer, zijn persoonlijke gedachten en stemmingen en toont hij zich in zijn kracht én kwetsbaarheid.

Voorwoord

Kwetsbaar en krachtig

Bart: je hebt een prachtig document geschreven. Kwetsbaar en krachtig. Deze titel waardig.

Het is persoonlijk en anekdotisch en daarmee warm en humorvol. Tegelijkertijd documenteert het jouw en onze acht jaren (2014-2022) van ontwikkelings-samenwerking. Caleidoscopisch komen alle ontwikkelingen voorbij. Een mooie beschrijving van de veelheid aan ontwikkelingen en veranderingen.

Bart, je neemt afscheid van Partos met een zeven-punten-verlanglijst. En gelijk heb je. Stephen Covey schreef over de zeven eigenschappen van effectief leiderschap. Jouw zeven punten verdienen in de sector een eigen status, al was het maar omdat jouw leiderschap in de sector onvolprezen is.

Een mooi voorbeeld is het gesprek met Sylvia Borren, waarover je in dit boekje schrijft. Daarin wordt duidelijk dat jij de integriteitsaanpak al klaar had toen er dringende noodzaak toe was en we dus als sector - dat zij toegegeven - eigenlijk al te laat waren. Jouw stellingname in 'trickle up' in plaats van 'trickle down' vind ik exemplarisch voor je rolvastheid en vasthoudendheid. Het werkt vanaf onderop, zowel in Lilongwe als in Lelystad.

We vangen in deze tijd de essentie vaak in een woordwolk: in die van Bart komen we dan termen tegen als: 'ontvankelijk', 'toegankelijk', 'verbindend', 'open', 'kwetsbaar', 'moedig', maar ook 'zendend', 'eigenwijs' en 'bescheiden'. Dat ben je allemaal en nog veel meer.

Aan acht jaren van intensieve samenwerking met de leden van Partos, belangrijke partijen als het Ministerie van Buitenlandse Zaken, Goede Doelen Nederland en de SDG-familie, medewerkers en bestuur komt nu een einde. Jammer, natuurlijk. Maar ook heel logisch, je kiest voor de familie, en terecht.

Wij nemen afscheid van een mooie periode, waarin je de steen (vrij naar Bram Vermeulen) in de rivier weer iets verlegd hebt. Dank dus voor de samenwerking en dit blijvend, buitengewoon lezenswaardig document. Je lijflied parafraserend, we laten je nu.....je eigen gang maar gaan :)

Hans Bruning
Voorzitter Partos

04 **Voorwoord door Hans Bruning**

Aankomst

10 **Vertrouwenswaardig**

12 **Ondubbelzinnig**

Onderweg

16 **Co-creatief**

18 **Leerdorstig**

19 **Dansend**

21 **Strijdbaar**

23 **Krachtig**

24 **Meelevend**

26 **Euforisch**

28 **Sprakeloos**

30 **Aangeslagen**

32 **Lichtgevend**

33 **Boos!**

34 **Verheffend**

36 **Realistisch**

39 **Selectief**

41 **Hinkend**

42 **Symbolisch**

45 **Verbindend**

47 **Integer**

50 **Optimistisch**

Vertrek

54 **Interview door Marc Broere**

62 **Beetje trots**

63 **Heel trots**

65 **Verlangend**

67 **Doorgaand**

Aankomst

Vertrouwenswaardig

“In mijn werk ben ik juist voortdurend op zoek naar wat anderen denken en bedenken. Naar dwarse ideeën, naar gevoelens ook van mensen die zich buitengesloten voelen, het ongehoorde geluid”

Een gesprek tussen mijn ouders, halverwege de jaren tachtig. Mijn moeder las in onze regionale krant, de Rijn en Gouwe, over de overstap van Wim Kok van vakbond naar politiek. Zij was erg enthousiast over deze stap. Mijn vader niet. Hij reageerde: “Dan is-ie vanaf nu niet meer te vertrouwen.”

Mijn moeder sputterde tegen: “Hij is altijd voor ons arbeiders opgekomen. Dat zal hij zeker blijven doen. Hij is ook geen dikdoener.” Waarop mijn vader met nog meer stelligheid zei: “Niemand in de politiek is te vertrouwen.” Mijn moeder, verwijzend naar mijn nieuwe baan als beleidsmedewerker van de PvdA in het Europees Parlement, probeerde het nog met: “Bart werkt ook in de politiek.”

“Dan is Bart ook niet meer te vertrouwen”, reageerde mijn vader consequent. Hij knipoogde naar mij en sloot af met: “Politici luisteren niet naar gewone mensen zoals wij. Als ze eenmaal in Den Haag zitten, zijn zij alleen maar met elkaar bezig. En met zichzelf.”

Dit gesprek is mij altijd bijgebleven. Het maakte tegenstrijdige gevoelens bij me los. Ik wist dat mijn vader mij niet vereenzelvigde met mijn werk. Tegenover anderen, minder tegenover mij, sprak hij met trots over mij. Maar ook nu nog maken zijn woorden mij verdrietig én boos in het besef dat hij, en vermoedelijk velen met hem - gewone mensen - zich niet gehoord voelen. Ik vermoed dat het gesprek van invloed is geweest op mijn bewuste voornemen om in mijn werk altijd naar anderen te luisteren, maar me ook te laten horen. En te proberen gewoon mezelf te blijven, in welke positie dan ook. Soms lukte dat, soms bleek dat moeilijk.

Voor en door gewone mensen

“Niet vreemd dus dat vernieuwende ideeën en initiatieven meestal bedacht worden door ‘gewone’ mensen, ervaringsdeskundigen, kunstenaars, de ‘onaangepasten’ in onze samenleving. En juist niet door degenen die ervoor zijn aangesteld, de politici, bestuurders, ambtenaren, professoren, leiders van grote bedrijven. Omdat de onaangepasten het inzicht en bewustzijn hebben (vaak door ervaring) dat de ‘markt’ en wantrouwen (van de staat) niet goed uitpakken voor hen en hun omgeving. Dat noopt tot zoeken, nadenken, uitvinden van nieuwe samenleef- en werkvormen.”

(Uit: column Christine Otten, Volkskrant, 30-6-2022)

Ik vind dit inzicht mooi verwoord door Christine Otten en ik voel me ook aangesproken. Formeel hoor ik zeker tot de categorie van bestuurders waar zij het over heeft. Ik ben directeur van Partos, branchevereniging van meer dan honderd humanitaire en ontwikkelingsorganisaties. Dat is een feit. Nog een feit: ik ben ook een aangepaste persoon, man, met grijs haar, vaak in pak. Maar ik ben ook meer dan die opgeplakte attributen. In mijn werk ben ik juist voortdurend op zoek naar wat anderen denken en bedenken. Naar dwarse ideeën, naar gevoelens ook van mensen die zich buitengesloten voelen, het ‘ongehoorde geluid’. Om die geluiden en ideeën vervolgens in mijn werk door te laten klinken.

Als directeur van Partos heb ik vooral iets kunnen betekenen door de bijdragen van talloze anderen. Waar ik dan ook het meest trots op ben is dat ik met mijn kleine Partos-team een centrale rol heb kunnen spelen in het bij elkaar brengen van ideeën en activiteiten van fantastische mensen en organisaties. Zij delen iets heel bijzonders: hun compassie met en inzet voor de armste en kwetsbaarste groepen en gebieden. Tegelijkertijd, het zijn allemaal gewone mensen... Zo zie ik het werk van Partos: door en voor gewone mensen.

“Wat zou jij interessant vinden te lezen als ik schrijf over mijn acht jaar bij Partos?”, vraag ik mijn jongste zoon Joren. Wij zijn samen onderweg in de auto, naar Amsterdam. Joren zit achter het stuur. Hij kan rijden, luisteren, denken en praten beter combineren dan ik. Als ik achter het stuur zit en me tegelijkertijd concentreer op een gesprek, dan gaat de automatische piloot aan en rij ik vaak verkeerd.

Joren antwoordt: “Ik zou wel willen weten wat je opdracht was waarmee je bij Partos begon en hoe dit allemaal is uitgekapt. Daar heb je best wel wat over verteld, maar anekdotisch. Het lijkt me leuk alles eens op een rijtje te zien. Je hebt volgens mij best wat bereikt”.

Hij is even stil en vervolgt dan: “Hoewel, nu ik er over nadenk, eigenlijk ben ik meer benieuwd naar hoe je jezelf ontwikkeld hebt in die acht jaar bij Partos. Wat ik aan jou bijzonder vind is dat je nieuwsgierig bent naar mensen, openstaat voor nieuwe ontwikkelingen en steeds blijft zoeken naar manieren om te leren en jezelf te ontwikkelen. Daarin ben je echt anders dan de mensen van jouw leeftijd die ik ken. En ik denk dat dat voor anderen ook minstens zo interessant is om over te lezen. Dat is persoonlijk en uniek.”

Wij arriveren bij zijn werk. Hij stapt uit en ik rij zelf verder naar het kantoor van Partos. Daar, zijn woorden overdenkend, besluit ik dat ik een persoonlijk verslag ga schrijven van de ontwikkelingen die ik binnen en vanuit Partos en de ontwikkelingssamenwerking zie. Een verslag ook van de ontwikkeling die ik zelf doormaakte, inzichten die ik opdeed, soms goed, soms verkeerd uitpakkende keuzes die ik maakte, mijn leermomenten en onzekerheden. Die inzichten, leermomenten en twijfels wil ik graag doorgeven.

Ondubbelzinnig

“Je stapt in het bootje en verbindt je lot aan de branchevereniging, of je stapt er helemaal niet in.”

“Wat trekt je aan in de vacature voor een directeur van Partos?”, vroeg Theo Koolwijk, mijn collega-directeur bij Warner Strategy & Fundraising en vriend, aan mij toen ik vertelde in de running te zijn voor deze baan. Theo en ik waren het erover eens dat we een wereldbaan hadden. Honderden opdrachten hadden we uitgevoerd voor tientallen Nederlandse en internationale organisaties. Strategieadvies en interim-management tot aan evaluaties gaven ons een kijkje in de veelkleurige keukens van deze organisaties. Het werk had ons in contact gebracht met talrijke werknemers, directies en toezichthouders van allerlei pluimage. Ik antwoordde: “Ik vind het mooi werk dat we doen, belangrijk ook en waardeer onze samenwerking. Maar ook al komen opdrachtgevers vaak bij ons terug, advieswerk is wel hit-and-run. Als de klus geklaard is, ben je weg. Als een Lucky Luke, die na een spannend avontuur bij ondergaande zon wegrijdt, “Poor Lonesome Cowboy” zingend. Bij Partos kan ik vergelijkbaar werk doen, maar dan meer met langdurige betrokkenheid, vanuit een centrale, strategische positie.”

Niet alles wat ik bij Partos hoopte te vinden trof ik aan. Dat merkte ik direct al in de eerste maanden. Nu, terugkijkend op mijn acht jaar bij deze organisatie, vond ik veel dat ik niet zocht en zocht ik ook een aantal zaken die ik niet vond. Maar het belangrijkste dat ik zocht en vond was een langdurige, strategische betrokkenheid bij een knooppunt van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking.

Hoe ik mij voorstelde tijdens de door Annemieke Nijhoff, toenmalig voorzitter van Partos, geleide sollicitatiegesprekken, dat weet ik niet meer precies. De grote lijnen waarmee ik mijn werkzame leven beschreef, herinner ik me nog wel. Het waren drie gekleurde lijnen, een groene, een rode en een witte.

De groene lijn staat voor de inhoud van natuur, milieu, duurzaamheid, ontwikkelings-samenwerking. Maar een echte inhoudsdeskundige ben ik nooit geweest. Mijn werk - de rode lijn - richtte zich vooral op visie, strategie, organisatie en financiering. De derde, de witte lijn, staat voor het onbekende binnengaan, voor vernieuwing. Vernieuwing is voor mij altijd meer geweest dan nieuwe producten of manieren van werken. Het is ook zoeken naar doorbraakkansen voor maatschappelijke kwesties die ‘vastzitten’, en het mobiliseren van anderen om samen de boel weer in beweging te krijgen.

Op mijn vraag wat het bestuur van Partos als grote uitdagingen zag, kreeg ik een helder antwoord: nieuw elan in de ontwikkelingssector en een ook financieel gezonde organisatie. De uitleg was dat er een klagerige en enigszins negatief-kritische sfeer overheerste. Daarnaast zou Partos de komende jaren minder contributie krijgen, want men verwachtte een daling van het aantal leden en de inkomsten als gevolg van structurele overheidsbezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking. Een negatieve spiraal zou op de loer liggen.

In grote lijnen herkende ik dit beeld en de opdracht verbaasde me dan ook niet. Mijn intuïtie zei me ook dat ik redelijk uitgerust was om met succes een verandering in te zetten. Saillant detail was nog een vraag die ik in een voorgesprek stelde: of ik het directeurschap niet op interim-basis kon doen. Grappig om bij mezelf deze dubbelheid te constateren: terwijl juist de langdurige verbintenis mij aantrok, zat ik kennelijk nog sterk in de consultancy-modus. Al werd de interim-optie vanuit Partos niet meteen uitgesloten, besloot ik bij nader inzien er als volledig toegewijd werknemer voor te gaan. Je stapt in het bootje en verbindt je lot aan de branchevereniging, of je stapt er helemaal niet in. In feite is mijn vertrek eind dit jaar, na acht jaar Partos, daar ook een consequentie van. Ik wil meer tijd voor thuis en mezelf hebben en dat gaat niet samen met de directeurspositie die Partos verdient. Schrijfcoach Edwin Venema bevestigde mij in dit besluit: “You can’t be half a gangster.”

Onderweg

Co-creatief

**“Vergeet die organisaties: die bewegen niet.
Het zijn mensen die je in beweging kan krijgen.”**

Met veel zelfvertrouwen kwam ik bij Partos binnen. Ik was bekend met de inhoud van ontwikkelingssamenwerking, met de organisaties, met veel mensen. Alleen van een branchevereniging had ik nog weinig kaas gegeten. Hoe moest ik te werk gaan binnen een enorme diversiteit van organisaties, met al hun verschillende overtuigingen en belangen?

Eén ding wist ik wel, en dat was dat ik oeverloos polderen wilde vermijden. Toen ik me in februari 2014 voorstelde aan de leden schreef ik: “De huidige uitdagingen zijn te belangrijk en te urgent om in de aanpak voor de consensus te gaan. Met onze verscheidenheid wordt consensus als zwemmen in stroop. We moeten werken vanuit de kracht van diversiteit en met diegenen die vooruit willen”.

Een paar mensen waarschuwden me dat juist dit weerstand zou oproepen. Dat bleek uiteindelijk best mee te vallen. Het heeft ook zo zijn voordelen om af en toe selectief te luisteren.

Van diverse mensen heb ik veel geleerd, om te beginnen van mijn collega's natuurlijk. Maar ook van een aantal experts op het gebied van brancheverenigingen. Van Gosse Bosma, destijds directeur van Goede Doelen Nederland. Van Dedan Schmidt, schrijver van een aantal boeken over ondernemende brancheorganisaties. Van Ivan Pouwels, deskundige op het gebied van verenigingen en innovatie. Ik heb hun brains mogen pikken en altijd prettig met hen samengewerkt.

Maar het meest heb ik toch te danken aan een buitenstaander. Zijn naam is Abdul Advani. Ik las in een tijdschrift dat hij zich toelegde op “co-creatieve inrichting van de openbare ruimte”. De kern van zijn aanpak: “Co-creatie bevordert betrokkenheid, samenwerking, vernieuwende inzichten, zichtbaarheid en draagvlak”. Abdul legde zijn benadering uit aan de hand van de inrichting van een publiek park. Zijn visie was dat iedereen die met bijvoorbeeld dit park te maken heeft ook over de inrichting ervan zou moeten gaan. Dus bijvoorbeeld hangouderen die het park gebruiken om op een bankje te zitten; kinderen die er spelen; mensen die er hun hond uitlaten of omwonenden die op het park uit kijken. Ieders inbreng was van belang. Deskundigen? Die komen daarna pas. Dat concept sprak me erg aan. Ik besloot Abdul in te huren als adviseur-begeleider bij het ontwikkelen van een nieuw toekomstscenario voor Partos.

Abdul was een imposante verschijning: stevig gebouwd, grote baard, maar vooral innemend met zijn zachte stem. Abdul stelde zich voor. Hij had niet echt iets met

ontwikkelingsorganisaties. Hij luisterde aandachtig naar mijn uitvoerige uitleg over mijn opgave om een toekomstscenario voor Partos op te stellen. Op mijn vraag of zijn aanpak ook voor een branchevereniging met honderd lidorganisaties zou kunnen werken, volgde een volmondig en enthousiast “ja”. Hij voegde eraan toe: “vergeet die organisaties; die bewegen niet. Het zijn mensen die je in beweging kan krijgen.”

Ik vond de samenwerking met Abdul spannend, want het had gemakkelijk een miskleun kunnen worden. Al kan ik genoeg overeenkomsten bedenken, een branchevereniging is nu eenmaal geen stadspark. Maar het pakte wonderbaarlijk positief uit. In diverse rondes vroegen we medewerkers van leden en andere personen naar wat zij belangrijk vonden, welke ideeën ze hadden en welke. Stap voor stap werden de contouren duidelijk waarop Partos zou moeten inzetten. Zoals op het verbinden van leden via online en fysieke ontmoetings- en marktplaatsen; op innovatie en op het vergroten van de zichtbaarheid van het werk van leden en van ontwikkelingssamenwerking in het algemeen.

Abdul was een eenpitter die het moeilijk had alle ballen in de lucht te houden. Maar diezelfde eenpitter stond wel aan de basis van een co-creatief traject waaraan in totaal honderden mensen meededen. Het toonde aan dat ‘samen’ werkt. Samen Werkt werd de slogan die we later standaard onder de naam Partos zouden zetten. De uitkomst was een toekomstscenario dat we ‘Verbinden voor Innovatie en Impact’ noemden. Het leidt ons nog steeds. Ik ben alle mensen die eraan meewerkten dankbaar. Maar vooral toch Abdul, een man die gewone mensen verbindt en daarmee iets bijzonders tot stand brengt.

Leerdorstig

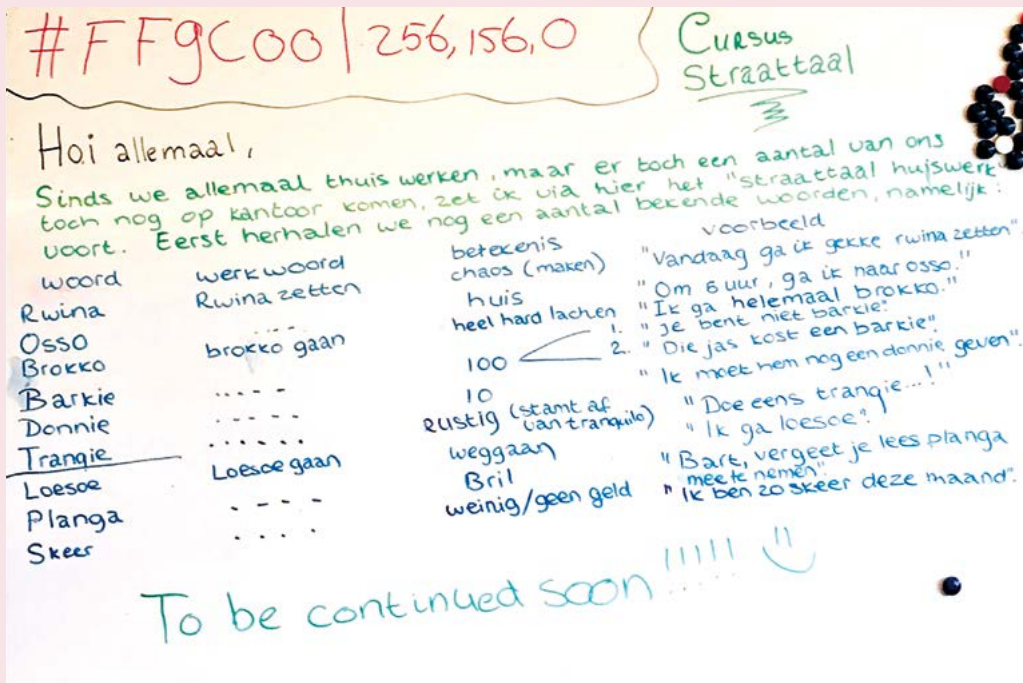
“Het aanwakkeren van de leerdorst en van creëren van ruimte om te leren is in feite een kerntaak van Partos.”

Als je als fatoe in osso een dampoe laat, kan het fissie worden. Jasmina, een stagiaire communicatie, gaf ons elke dag les in straattaal. Ik vond dat interessant. Niet met de intentie om zelf straattaal te gaan spreken. Het is al erg genoeg dat mijn eigen zonen mij uitlechen om mijn archaische woordgebruik. Ook nog dombo genoemd te worden door jongerenwoorden te gebruiken, dat wil ik graag voorkomen. Ik vond het vooral interessant omdat het mij een nieuw inkijkje gaf in een wereld die ik eigenlijk niet kende. Daar ben ik altijd wel naar op zoek. En waarom ik snel mensen aanspreek die ik niet ken. Noem het nieuwsgierigheid.

Het bijzondere aan Jasmina was dat zij bij ons kwam om te leren, en dat deed zij met veel inzet. Tegelijkertijd wilde zij ons ook dingen leren. Het past bij wat ik ooit in een HR-tijdschrift las: je hebt drie keer drie mensen om je heen nodig om optimaal te leren. Drie mensen die veel meer ervaring of kennis hebben dan jij, waar je veel van kan opsteken. Drie mensen die op gelijk niveau staan met je en waarmee je kunt sparren. Ten slotte, drie mensen aan wie jij je kennis kan doorgeven. De gedachte achter deze vuistregel - het bewust en actief zoeken naar leerervaringen en feedback van en met verschillende mensen - heeft me altijd erg aangesproken.

Een gezaghebbend motivatie- en persoonlijkheidspsycholoog, Carol S. Dweck, poneert in haar boek “Mindset, de weg naar een succesvol leven”, het verschil tussen een fixed en een leer mindset. Volgens haar is de basis van succes niet onze intelligentie, talent of kennis, maar gaat het om de mindset waarmee we belangrijke uitdagingen aangaan. Een leer mindset betekent dat je niet bang bent iets nieuws te doen; dat je zoekt naar nieuwe insteken en inzichten en openstaat voor kritische vragen. Als iets fout gaat, dan gebruik je dat om van te leren en je blijft proberen totdat je iets onder de knie hebt.

Dweck hield zich vooral bezig met individuen. Ik denk dat haar indeling van fixed mindset en leer mindset ook van toepassing is op groepen. Ik heb geprobeerd om dat binnen het Partos-team te stimuleren. En ook in de samenwerking met en tussen onze leden. Het aanwakkeren van de leerdorst en van creëren van ruimte om te leren is in feite een kerntaak van Partos. Ons leer- en innovatieprogramma is hier ook op geënt. Daarin richten we ons niet uitsluitend op het van elkaar leren en het vinden en uitproberen van innovatieve benaderingen. Minstens zoveel aandacht geven we aan kritische maatschappelijke ontwikkelingen die zich

deels of helemaal op ontwikkelings samenwerking richten. Denk aan @MeToo, genderongelijkheid, racisme en kolonialisme. We moeten deze golven lezen, anders werpen ze ons omver. Tegelijkertijd, net als een surfer op zee, moeten we ook proberen te ontdekken wat de onderstromen van deze golven zijn en uitvinden hoe we daarmee kunnen omgaan. Voorbeelden van die onderstromen zijn (boosheid over) machtsongelijkheid en uitsluiting.

Dansend

“In theorie is er geen verschil tussen theorie en praktijk. Maar in de praktijk is er een groot verschil tussen praktijk en theorie.”

Wetenschappers willen nauwer betrokken worden bij ontwikkelingsbeleid, maar zijn klaarblijkelijk bang voor mensen die midden in de praktijk staan. Het is moeilijk een andere conclusie te trekken na het lezen van “Een pleidooi voor een cultuur van leren en evalueren en betere evaluaties ten einde ontwikkelingsbeleid effectiever te maken.” Onder deze zwaarwichtige titel breken zestien Nederlandse wetenschappers in het economenblad ESB een lans voor hun eigen vakgebied: zij willen nauwer betrokken worden bij het overheidsbeleid voor ontwikkelings samenwerking.

Zij citeren daarvoor Nobelprijswinnares Esther Duflo, die stelt: “Dat over het algemeen leren van ontwikkelingsactiviteiten het meest effectief is als beleidsmakers en uitvoerende organisaties langdurig samenwerken met potentiële begunstigen en onderzoekers.”

Ik vermoed dat iedereen dit pleidooi steunt, maar dat ook iedereen weet dat samenwerking in de praktijk weerbarstig kan zijn. Zeker als een van de partijen bij voorbaat barrières opwerpt. Dat doen de onderzoekers in het artikel waar zij stellen: “Onderzoekers moeten afstand van de uitvoerders houden om de onafhankelijkheid van het onderzoek te kunnen borgen.” Dit komt op mij over als de paradox van een huwelijksaanzoek met als huwelijksvoorwaarde ‘verder niets met elkaar te maken hebben’. Wat betekent samenwerking als er geen wederzijdse uitwisseling kan zijn?

Waar ‘samenwerking met wetenschappelijke afstand’ toe kan leiden hebben tientallen ontwikkelingsorganisaties een aantal jaar geleden ervaren. In de grootste evaluatie ooit uitgevoerd in de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking, onderzochten zo’n 200 (!) wetenschappers de uitkomsten van een groot ontwikkelingsprogramma waaraan zo’n veertig Nederlandse en enkele honderden organisaties in ontwikkelingslanden meewerkten. De wetenschappers zagen af van gesprekken met de medewerkers van de organisaties. Zij wilden louter afgaan op harde, ‘verifieerbare’ data zoals uit publicaties. Dat hebben we geweten. Zij publiceerden een geheel van zo’n dertig rapporten van in totaal tienduizend (!) pagina’s. Op ons verzoek om er toch iets behapbaars van te maken, ontvingen we een samenvatting van ... ruim tweehonderdvijftig pagina’s.

Daar zaten we dan als ontwikkelingsorganisaties met een omgevallen boekenkast. Vanuit Partos, de koepel van deze organisaties, organiseerden we tal van bijeenkomsten om uit deze onderzoekslawine lessen te trekken. Pas na deze bewerkelijke aanvulling

met inzichten en verhalen van de direct betrokkenen - de praktijkmensen - ontstond een waardevol geheel. Overigens, de Telegraaf had minder moeite gehad met het trekken van een 'les'. Die meldde op de voorpagina: "Ontwikkelingssamenwerking toch effectief volgens 200 wetenschappers."

Onder het motto 'It takes two to tango', hebben we verschillende pogingen ondernomen om de door ons ervaren manco's in de evaluatie met de wetenschappers te bespreken, in de hoop in de toekomst tot betere wisselwerking tussen onderzoekers en praktijkmensen te komen. Het bleek tevergeefs. De onderzoekers voelden zich door onze kritiek zelfs in hun wetenschappelijke integriteit aangetast. Zij hielden voet bij stuk, harde data en onafhankelijkheid waren heilig. Bovengenoemd pleidooi in het ESB bevestigt dat zij dit credo nog steeds huldigen.

Een Indiase denker zei ooit: "In theorie is er geen verschil tussen theorie en praktijk. Maar in de praktijk is er een groot verschil tussen praktijk en theorie." We zouden het bij deze spitsvondige wijsheid kunnen laten. Maar misschien is een grotere wijsheid om toch te blijven proberen de kloof te overbruggen. Als eerste stap naar een cultuur van gezamenlijk leren.

Strijdbaar

"Een inclusieve maatschappij is stabiel, want als iedereen meetelt en bijdraagt, dan zal iedereen zich ook inzetten om dat vast te houden."

"Innovation is about rights and equity, about systems change. It requires innovation in which everyone can contribute and benefit"

Met deze woorden zette de Ethiopische mensenrechtenactiviste Yetnebersh Nigussie in 2019 de toon op het Partos Innovation Festival, dat Inclusie als hoofdthema had. Vrouwen voerden op dit festival de boventoon, zowel bij de gastsprekers als bij de prijzen voor 'NOW-Us' (nothing about us, without us) en 'The Best Innovation for development'. Wat iedere keer weer opviel was de combinatie van kwetsbaarheid en kracht die de vrouwen uitstraalden. Bij het publiek wisselden emotie en enthousiasme elkaar voortdurend af. Wat vooral bleef hangen zijn hun optimistisch-strijdbare houding, vastbesloten om met women-made solutions de man-made problems op te lossen. Zij maakten duidelijk dat kwetsbaarheid niet hetzelfde is als weerloosheid. Tiffany Brar, blinde activiste uit India en een van de genomineerden voor de NOW-Us! prijs: "Zij denken voor ons en zij praten over ons. En als zij tegen ons praten is de boodschap: dat kan je niet. Dit maakt mij boos. Ik zal bewijzen dat ik het wel kan."

De zorg voor kwetsbaarheid staat centraal in de Duurzame Ontwikkelingsdoelen: Leave No One Behind. Wij hebben dit ook verankerd in onze definitie van ontwikkelingssamenwerking: samenwerken voor een betere wereld met de focus op de armste en kwetsbaarste groepen en gebieden. Een van de principes hierbij is dat we de doelgroepen het voortouw laten nemen en hen zeker niet overstemmen. Dat klinkt logisch, maar blijkt in de praktijk ongemakkelijk. Want ingeslepen gewoonten, machtsverhoudingen en bureaucratische structuren zet je niet zomaar opzij.

Een andere uitdaging ligt in het gebruik van begrippen. We hebben het vaak over de armsten, of over specifieke ‘doelgroepen’, zoals mensen met een beperking of mensen die vanwege hun genderidentiteit, leeftijd, etnische achtergrond of ander stigma gediscrimineerd worden. Deze lens blijkt bijna altijd te smal. Vaak gaat het over gestapelde aspecten; ‘intersectionaliteit’ heet dat in jargon. En bedenk: we praten hier niet over kleine groepen. Zo leven ongeveer 840 miljoen mensen (15% van de wereldbevolking) met een beperking. Meer dan driekwart hiervan leeft onder de armoedegrens. Dat betekent dus ruim 670 miljoen mensen! En dit gaat nog maar over twee invalshoeken...

Laat niemand achter kunnen we ook vertalen naar ‘betrek iedereen’. Marina Diboma, host van het festival, verwoordde het aan het einde mooi: “Een inclusieve maatschappij is stabiel, want als iedereen meetelt en bijdraagt, dan zal iedereen zich ook inzetten om dat vast te houden.” In het klein manifesteerde de door Marina verbeelde wereld zich op het Festival, dat zich ontpopte tot een geslaagd, eendaags innovatielab voor inclusie. De vonken spatten er vanaf en ik weet zeker dat de vlam zal overslaan naar buiten. Het is als met de woestijn en de oase. Je wilt verwoestijning tegenhouden, maar de oase bevat de kansrijke aangrijpingspunten. Denk groot, begin klein en doe het samen!

Krachtig

“Right now we are connected online, but what really unites us is our pursuit for a better world.”

Het deed een beetje denken aan hoe ik vroeger ongeduldig op de bezorger van de Donald Duck zat te wachten. Maar nu ging het om zwaardere kost: het jaarlijkse CIVICUS State of Civil Society Report. De eerste keer dat ik het las, in 2014, was het een eyeopener voor mij. Ik wist natuurlijk wel van overheden die de vrijheid van meningsuiting beperken; van kritische journalisten die de mond gesnoerd wordt of erger. Wat het lijvige en goed gedocumenteerde rapport mij leerde is dat het over de gehele wereld, jaar in jaar uit, alleen maar erger wordt, en dat in meer dan honderd landen burgerlijke vrijheden ernstig worden bedreigd. De centrale term was ‘Shrinking Civic Space’ (de ‘krimpende ruimte voor burgers’).

Wat mij vooral jaar in jaar uit deed uitkijken naar het verschijnen van het nieuwe State of Civil Society Report waren de concrete voorbeelden van hoe organisaties opkomen voor hun ‘burgerruimte’ en hoe zij nieuwe manieren vinden om zich krachtig te organiseren, met of zonder geld. In lijn met onze inzet op innovatie en op hoopvolle (en daarmee mobiliserende) communicatie is Partos in 2015 de term ‘Civic Power’ gaan gebruiken. Daarmee duiden we de gezamenlijke kracht van burgers om mensen samen te brengen aan; om samen misstanden aan de kaak te stellen, en om samen opgelegde beperkingen tegen te gaan én nieuwe ontwikkelingen te bevorderen. Een van de leukste boekjes die Partos heeft uitgebracht, “Activism, Artivism and Beyond”, gaf een fantastische bloemlezing van inspirerende civic power-initiatieven. Civic Power is voor Partos een centraal thema geworden. Het snijdt door alle activiteiten van Partos heen. Onderstaand fragment uit mijn openingswoord bij het Partos Innovation Festival van 2020 verwoordt dat:

A Civic Power Pact

Fragment of opening speech online Partos Innovation Festival 2020

Fantastic that we can celebrate these two Festival days with participants from over 50 countries! Right now we are connected online, but what really unites us is our pursuit of a better world. A world where people are treated equally, an ecologically sound world, a peaceful world. A world with a circular economy that serves the people, instead of people serving an economy that only enlarges the differences and inequalities, and depletes natural resources.

We urgently need to unlock and harness our potential. Because for a better world we face an uphill battle and a long journey.

With this festival, we aim to provide inspiration and digital tools for this battle. And we are guided by a Civic PACT. This Civic PACT stands for Power, Accountability, Compassion and Trust.

Civic Power is a combination of countervailing power to oppose wrong things, convening power to encourage collaborations, and thirdly, tapping from an endless source: our creative power.

Accountability, first of all to our stakeholders, more than to our shareholders. Connected by Compassion, first of all for those who most need it, be led by the most affected, being locally led.

Trust: Trusted because of our integrity, Trust in others as much as we like to be trusted ourselves, and Trustworthy information as opposed to fake news and manipulation.

This festival is about how to harness the merits and opportunities of digital technology and data and how to minimise the risks and dangers.

We will hear great speakers and panellists. In addition to key talks and panels, the program comprises inspiring digital innovations from the global south and will engage you in a digital journey that various Partos action groups prepared.

These are components of the program. But the key to the program is you, you as an individual, and you as a group; we do it better together.

So: let us be colourful, let us team up, share and learn. Enjoy the festival!

Meelevend

“Juist de verbondenheid met medemensen, medeleven, solidariteit en compassie, is een van de belangrijkste drijfveren in ontwikkelingssamenwerking.”

“Twee gebouwen staan in brand. In het ene gebouw ligt een baby, in het andere hangt een Picasso. Je staat als ‘goed doel’ voor de keuze, red je de baby of red je de Picasso?” Deze vraag werd gesteld tijdens de uitreiking van de Transparantprijs in een voordracht over het vergroten van impact. De spreekster liet duidelijk weten dat zij een echte moeder was. Toch zou zij zelf kiezen voor het redden van de Picasso. Want de Picasso zou miljoenen euro’s opleveren waarmee je vervolgens veel meer impact kan bereiken dan met een baby.

De vraag was uiteraard retorisch-provocerend bedoeld. Het is de onderliggende gedachte van het nastreven van maximale, meetbare impact (samenhangend met het begrip 'effective giving') waar ik me tegen verzet. Het stimuleert te kiezen voor simpele problemen en simpele oplossingen. Een waterput slaan is nu eenmaal gemakkelijker meetbaar dan met een dorpsgemeenschap de lokale waterhuishouding zo in te richten dat schoon water duurzaam en voor iedereen beschikbaar is.

Ontwikkelingssamenwerking is te complex en te veel omgeven met onzeker- en onduidelijkheden, om rechtlijnig te werk te gaan. Het geldargument in het baby-Picasso-voorbeeld gaat niet op. Ik twijfel of je voor een uit het vuur geredde Picasso veel geld krijgt. Hooguit een reddersfooi van de rechtmatige eigenaar. Belangrijker is de onjuistheid van de andere aanname, namelijk dat je louter met meer geld meer impact behaalt terwijl je in een panieksituatie je diepgewortelde instinct - het redden van een kind - uitschakelt. Juist de verbondenheid met medemensen, medeleven, solidariteit en compassie, is een van de belangrijkste drijfveren in ontwikkelingssamenwerking. En compassie is daarin de krachtigste, verbindende schakel. We zien het overal, ook in Nederland: het smalle marktdenken en het ontbreken van de menselijke maat in bijvoorbeeld overheidsbeleid staat aan de basis van armoede en diverse crises in o.a. de zorg en de energiesector. En daarmee ook aan de basis van een groeiend wantrouwen tegenover instituties die het beste met iedereen voorhebben.

Graag deel ik een passage over compassie in het openingswoord tijdens het 2019 Partos Innovation Festival, dat 'inclusie' als thema had:

Let us not think about ‘the other’, and do things for ‘the other’. We and they are ‘us’. Let us do things together. Nothing about us without us. There are many things I hope for this festival. But the most important is that today will ignite and nurture compassion. Compassion is not the same as passion. You can have passion for your work. You can passionately produce the fastest racing cars. But that has nothing to do with compassion. Compassion starts where you see suffering, and that makes you passionately wanting to change things for the better for other people and for nature.

All the knowledge of the world, all the artificial intelligence, all Theories of Change, will not work for the better if it lacks compassion.

- It is Compassion that is the magnetic field directing our moral compass.
- It is Compassion that drives us to find solutions for big problems.
- It is compassion that feeds our determination, courage and persistence.

Let me conclude here by wishing you a lot of steep learning curves and a big load of inspiration. Enjoy the party.

Euforish

“In het analoge tijdperk was 1+1 alleen 2. In het digitale tijdperk heeft 1+1 de uitkomst 11. En aangezien we met 15 mensen zijn, is dat: 111111111111111...”

(boodschap aan het Partos-team na het Partos Innovatie Festival van 2018)

Beste allemaal,

We kunnen terugkijken op iets heel moois. Op een zeer geslaagd festival. Maar vooral op een bijzonder grote individuele en gezamenlijke inzet en samenwerking. We hebben het donderdag al even gevierd. Vier het maandagochtend nog een keer. En: laat de teugels ook even vieren. Misschien niet voor iedereen even hard nodig, maar voor degenen die superhard hebben gewerkt, neem even wat gas terug.

Ik denk dat we als team een grote stap voorwaarts hebben gemaakt. Niet alleen door hard te werken. Alles goed voorbereiden; niet bang zijn dat het misgaat en niet boos zijn als het anders of misloopt, is minstens zo belangrijk. Belangrijke voorwaarde is dat we aangeven dat we trots zijn; dat we ergens tegenop kijken; dat we teleurgesteld of verdrietig zijn; dat we ons ergens zorgen over maken, of dat we misschien iets niet

kunnen, wat we willen leren. Alleen al het delen op zich lucht op en het maakt dat we daar samen iets aan kunnen doen en van kunnen leren. Dat vergroot onze veerkracht.

In het analoge tijdperk was 1+1 alleen 2. In het digitale tijdperk heeft 1+1 de uitkomst 11. En aangezien we met 15 mensen zijn, is dat: 1111111111111111...

Het was fantastisch 'NowUs!' te hebben mogen meemaken. Tien teams die in eigen omgeving in het verdomhoekje leven. Die opeens mensen ontmoeten die om andere redenen gediscrimineerd worden in andere landen. Dat gaf niet alleen herkenning, maar ook heel veel emotie en kracht. Taalpuristen krijgen wellicht jeuk van de uitdrukking 'in de kracht zetten', maar dit is wel waar ons werk om draait: de kwetsbare personen in hun kracht zetten. Het is het faciliteren van empowerment.

We hebben veel positieve feedback gekregen van de festivaldeelnemers. Vast en zeker komt er ook wat gezuurzeik van mensen die er niet bij waren. Laten we daaruit het nuttige halen en het verder niet op ons gemoed laten werken.

Over woorden: met "Let us dance" begint ons nieuwe boekje over samenwerkingsvormen. Marina liet ons donderdag dansen. We zijn een swingend team. Let us keep swinging!

Tot slot, omdat ik er maandag niet ben. Formeel is het Ads laatste werkdag. Ad, we hebben allemaal onze eigen manier van dansen. Jij ook. Jij hebt er een belangrijke bijdrage aan gegeven dat we dat konden en kunnen doen. Dank. Dank. Dank! Een knuffel voor Ad en een collectieve knuffel.

Bart

Sprakeloos

“Als jongentje liep ik wekenlang na te denken over wat ik zou zeggen tegen het meisje waarop ik verliefd was. Op het moment suprême kwam ik niet verder dan een terloops ‘Dag’. Het werd nooit wat.”

Een middag in januari op de Dam in Amsterdam. Zoals altijd zijn er veel mensen, naar iets onderweg, in groepjes rondhangend, duiven voerend, elkaar fotograferend. Ik loop in mijn beste pak naar de ingang van het paleis voor de nieuwjaarsreceptie in het koninklijk paleis op de Dam. Dranghekken en marechaussees markeren de aanlooproute. Achter de hekken staan mensen die onder de gasten bekendheden proberen te herkennen. Het publiek houdt gepaste afstand. De duiven niet. Om een of andere reden vliegen zij met zijn allen verschrompt op. Een vlucht komt precies over mij heen. Ik voel een spetter op mijn wang. Het zal toch niet, op mijn mooie pak?! Een ongelukje met een vogel is me eerder overkomen. Ik stond op iemand te wachten voor een patatzaak op het Olympiaplein in Amsterdam en keek naar een groep rondcirkelende meeuwen. De meeuwen aasden duidelijk op de patat van een jongen die net naar buiten kwam. Voor de patatzaak stond een waarschuwingsbord: Wij verkopen de lekkerste patat, dat vinden de meeuwen ook! En inderdaad, een aantal meeuwen vloog op de jongen af. Twee van een kant, een van de andere kant. De jongen maakte met zijn vrije hand een wegjaaggebaar naar de twee meeuwen. Of het een geplande afleidingsmanoeuvre was of niet, de derde meeuw zag zijn kans waar, pikte naar de zak en vloog met een paar patatten in zijn snavel weg, achtervolgd door luid krijsende soortgenoten. Terwijl ik geamuseerd toekeek, viel er opeens een fluim meeuwenstront op mijn schouder. “Shit!” roep ik onbewust treffend uit. Een Amsterdamse mevrouw fietst langs me heen en roept: “Voor sommige mense fluite se”.

Gelukkig kom ik ongeschonden aan in het paleis. Na een zorgvuldige identiteitscontrole ontvang ik een met koninklijk logo bedrukte kaart van geschept papier waarop staat de heer Bart Romijn – Directeur Partos. Deze kaart moet ik goed bij me houden wordt me gezegd. Ik volg de route door een gang en een aantal sobere zalen, en kom dan in een ruimte waar al veel mensen in een rij staan. Ik herken Reintje van Haeringen, directeur van CARE, en voeg me bij haar. Er zit weinig beweging in de rij. Reintje en ik weten niet precies wat ons te wachten staat in de persoonlijke ontmoeting met de koning en koningin. Gezien het grote aantal gasten, ik schat twee- tot driehonderd, zal het geen uitgebreide conversatie worden. Wat zeg je op zo’n moment? We wisselen wat verhalen over soortgelijke situaties uit. Zoals Mr. Bean die in de rij staat voor het handje schudden met de Engelse Queen. Net voordat hij aan de beurt is ontdekt hij dat zijn gulp openstaat. Hij buigt zich voorover alsof hij iets op de grond heeft laten vallen, herstelt het euvel en komt overeind, waarbij hij met zijn hoofd tegen de kin van

de Queen knalt. Leuk, maar weinig instructief. Meer houvast geeft een gebeurtenis met een natuurbeschermer die president Obama gedag mag zeggen. Haar persoonlijke missie is de president aan te moedigen zich sterk te maken voor de bescherming van zeehonden. Zij vindt dat heel spannend. Obama komt dicht en dichterbij. Zij schiet in de stress. Als hij eindelijk bij haar aankomt en haar hand schudt, schreeuwt zij uit: "Save the Seal!" Obama kijkt haar wat verbluft aan en reageert met "Okay?" Waarna hij verder loopt, nog even achteromkijkend. Als je zijn reactie als een toezegging opvat, dan was dit vermoedelijk wel een van de meest efficiënte demonstraties ooit. Haar intentie vind ik wel een goede en ik besluit de koning en koningin iets wervends over te brengen voor ontwikkelings samenwerking.

Na zo'n uur vooruit schuifelen komen we aan bij de ruimte waar het gaat gebeuren. De mij vriendelijke aankijkende koning en koningin staan midden in een kleine zaal, met als enige meubilair een tafel waarop wat folders en presentjes liggen. Een man in paleistenue neemt de kaart aan die ik bij de ingang kreeg en zegt luid en duidelijk: "de heer Bart Romijn, directeur van Partos". Hij ontnemt mij hiermee de eerste woorden die ik wilde uitspreken. Ik dacht dat ik mezelf moest voorstellen. Wat moet ik nu als eerste zin zeggen? Het voorval met "Save the Seal" flitst door mij heen.

Nu heb ik ooit gehoord dat je een conversatie met de koning of koningin achteraf niet naar buiten hoort te brengen. Maar deze conversatie was zo bijzonder dat ik deze ongeschreven regel toch overtreed. Ik zei tegen de koning: "Gelukkig nieuwjaar". De koning antwoordde: "Gelukkig nieuwjaar". Ik herhaalde de wens naar de koningin. "Gelukkig nieuwjaar". Ook zij reageerde met "Gelukkig nieuwjaar". Terwijl ik de zaal uitliep, overviel me een gevoel van onbeholpenheid dat ik kende in mijn lagere schooltijd. Als jongetje liep ik wekenlang na te denken over wat ik zou zeggen tegen het meisje waarop ik verliefd was. Op het moment suprême kwam ik niet verder dan een terloops "Dag". Het werd nooit wat.

Aangeslagen

“Ik hoop dat we ooit bekend komen te staan als een sector die de handen uit de mouwen én in eigen boezem steekt.”

Over het algemeen ben ik blij met mijn werk en enthousiast over wat we met Partos voor elkaar krijgen. Maar het overkomt me vaak genoeg dat er iets gebeurt waardoor ik me aangeslagen voel, zoals eerder deze week. Ik kwam met een goed gevoel uit een boeiende en constructieve bijeenkomst met vertegenwoordigers van de Afrikaanse diaspora. De bijeenkomst was een onderdeel van het project ‘Diaspora Inclusion’, een door The Broker gecoördineerde verkenning naar samenwerkingsmogelijkheden tussen Nederlandse diaspora-organisaties en ontwikkelingsorganisaties.

Kort na deze sessie ontving ik van een collega de volgende (hier ingekorte) tekst die hij op Facebook had aangetroffen: “Daar zaten we dan [in 2014], tegenover de directeur van Partos. Vurig spraken we over ons boek [met expertise, visies en ideeën vanuit de diaspora over een nieuw Afrika-beleid]. Daar zat hij dan aan de andere kant van de tafel. Ons glazig aan te kijken. Onwennig, ongemakkelijk. Zich geen raad wetend met ons gebonk aan de deur. We staken onze hand uit. Maar zijn hand hield hij bij zich. Hij zag er het belang niet van in. Nooit meer iets van gehoord.”

Pijnlijk om in dit soort termen als verpersoonlijking van het establishment afgeschilderd te worden. Het klopt dat ik tijdens dat gesprek weinig concrete aanknopingspunten zag om vanuit Partos de samenwerking tussen de diaspora en onze leden te versterken. De boosheid achter het bericht kan ik me voorstellen. Boosheid vanuit het gevoel niet serieus genomen te worden. Niet voor niets verschijnt dit bericht nu – zes jaar later – op Facebook. Het past in de golf van protesten tegen racisme. Daar hoort ook ‘onbewuste’ uitsluiting en institutionele ontoegankelijkheid bij. En dat moeten ik en wij als Nederlandse ontwikkelingsorganisaties serieus nemen.

Altijd moeten we stilstaan bij maatschappelijk protest. Waarbij we kijken waar we steun kunnen bieden en onze eigen rol kritisch onderzoeken. Golven van protesten zijn van alle tijden en zullen in hevigheid en frequentie toenemen, als wereldwijde uiting van boosheid over ongelijkheid en uitsluiting. De protesten zijn niet voorbijgegaan aan ons als ontwikkelingsector. Denk aan de vrouwenbeweging. Die wordt door veel ontwikkelingsorganisaties gesteund. Waar vroeger bij de meeste organisaties mannen aan de leiding stonden, wordt nu 55% van de leden van Partos geleid door een vrouw. Dit percentage is zo goed als zeker over het geheel van medewerkers nog hoger. Denk aan de #MeToo-golf. Ook hierop hebben ontwikkelingsorganisaties serieus gereageerd

met zelfonderzoek, actie en met beleid voor integriteit dat via de Partos Gedragscode voor alle leden verplicht is.

En dan nu de golf van racismeprotesten. Een standpunt innemen en petities ondertekenen is niet genoeg. Ook hier moeten we concrete stappen zetten. Dat begint met een kritische zelfreflectie, zowel binnen onze organisaties als in onze samenwerking met lokale groepen.

Als Partos huldigen wij het principe 'Nothing about us, without us'. Dat betekent nog beter luisteren naar groepen die het hardst door uitsluiting getroffen worden. Een van de initiatieven die we namen was de eerdergenoemde dialoog met vertegenwoordigers van de (Afrikaanse) diaspora. Laten we naar de cijfers kijken: 11% van de Nederlandse bevolking is van 'niet westerse achtergrond' (CBS2-2020). Bij de directies van onze leden is dat 4%. Hoe dat over het totaal aantal medewerkers zit, weet ik niet. Zeker weten dat het meer kan. Meer en beter. We hebben onderzocht waar in ons eigen werk discriminatie voorkomt en hoe we discriminatie terug kunnen dringen. Elk initiatief is een eerste stap van een - naar ik hoop - positieve verandering in de richting van een inclusieve en kleurrijke samenleving. Ik hoop dat we ooit bekend komen te staan als een sector die de handen uit de mouwen én in eigen boezem steekt. Een sector die polarisatie vermijdt en iedere uitgestoken hand graag aanneemt om samen op te trekken.

Lichtgevend

“Hoe bescheiden ook, we kunnen veel.”

Zes op de tien Nederlanders vindt het onze morele plicht om asielzoekers fatsoenlijk op te vangen in Nederland, bleek uit onderzoek van I&O Research in september 2022. Een van de opvallendste bevindingen was dat mensen met een azc in de omgeving, positiever zijn dan mensen die geen ervaring met zo'n centrum hebben. Dit is een hoopvol gegeven. Er staat wel tegenover dat een derde van de ondervraagden vindt dat de grenzen dicht moeten voor asielzoekers, zelfs als Nederland daarmee in strijd met internationale verdragen handelt.

Het I&O onderzoek bevestigt: bekend maakt bemind; onbekend voedt angst. Dit sluit ook aan bij het dezelfde maand uitgekomen “Human Development Report 2021/2022: Uncertain Times, Unsettled Lives: Shaping our Future in a Transforming World.” Het rapport stelt dat degenen die zich het meest onzeker voelen ook sterk geneigd zijn tot extreme (politieke) posities. Miljoenen mensen dreigen steeds verder achterop te raken - en dat werkt extremisme en geweld in de hand. Onzekerheid en polarisatie versterken elkaar en bemoeilijken solidariteit en samenwerking om de huidige, meervoudige crises structureel aan te pakken. Dit geldt niet alleen op het niveau van burgers. Ook geopolitiek zien we een toegenomen polarisatie tussen verschillende (groot)machten, mede versneld door de oorlog in Oekraïne.

Lokaal en internationaal zien we dat dit politici en beleidsmakers aanzet tot kortetermijnoplossingen, zoals het subsidiëren van fossiele brandstoffen en investeren in wapensystemen, ten koste van systeemverandering. Het is branden blussen zonder de grondoorzaken aan te pakken. Voor het eerst in 32 jaar zien we in de Human Development Index, de VN-meetlat voor de toestand in de wereld, dat er mondiaal achteruitgang is op gezondheid, onderwijs, algemene levensstandaard en biodiversiteit.

Dat kunnen, mogen en willen we niet accepteren. Hoe bescheiden ook, we kunnen veel. Als tegenwicht voor bewapening kunnen we investeren in paraatheid om nieuwe pandemieën op te kunnen vangen en in collectieve zelfredzaamheid en sociale bescherming van burgers. Daarmee helpen we lichtpunten aan te brengen, op de eerste plaats voor diegenen die nu door de donkere wolken weinig licht meer zien.

Boos!

**“De maatregelen zijn zo onrechtvaardig,
zo kortzichtig ook.”**

“Schrijnend contrast: steeds meer wanhopige mensen door hoge energiekosten en € 835 miljoen staatssteun voor de energielurpende, meest vervuilende bedrijven. Op de achtergrond: oliegigant Aramco maakt afgelopen kwartaal €47 miljard winst, zo’n € 500 miljoen per dag. #ClimateJustice?!”
(Tweet PartosDIR 25-08-2022)

Op social media probeer ik me meestal te onthouden van boosheid, maar hier kon ik het niet laten. Mijn verontwaardiging was domweg te groot. Niet alleen de gevolgen van klimaatverandering en het uitblijven van actie, ook het overgrote deel van de maatregelen zijn zo onrechtvaardig. En zo kortzichtig ook. Dit alles vormt ook de reden dat we als Partos het begrip “Klimaatrechtvaardigheid” (Climate Justice) hebben omarmd. Op de eerste plaats gaat het dan om preventie (mitigatie in vakjargon) en aanpassing (adaptatie), waar nodig aangevuld met noodhulp. Dit is de pijler waar we hetzelfde voorstaan als natuur- en milieuorganisaties. De pijler die we als ontwikkelingsorganisaties toevoegen is rechtvaardigheid. De onrechtvaardigheid zit hem in het bewezen feit dat de meest kwetsbare groepen de hardste klappen krijgen door klimaatverandering, terwijl zij er niet de belangrijkste veroorzaker van zijn. Het principe ‘de vervuiler betaalt’ zou veel meer dan nu het geval is toegepast moeten worden.

Het ‘de vervuiler betaalt’ dekt nog niet het hele rechtvaardigheidsverhaal. Op dit moment zien we dat de overheidsmiddelen overwegend naar de ‘beter bemiddelden’ gaan. Dat is in Nederland het geval. Denk bijvoorbeeld aan subsidies voor zonnepanelen. Iemand met een laag inkomen, die als gevolg daarvan ook nog in een slecht geïsoleerd huis woont, heeft gewoon het geld niet om die zonnepanelen aan te schaffen, en loopt dus ook de subsidie mis. Terwijl mensen met een midden- of hoger inkomen, die zich meer kunnen veroorloven, wél de subsidie opstrijken. Hetzelfde geldt voor de klimaatgeldmiddelen voor ontwikkelingslanden: daar is bijvoorbeeld veel te weinig aandacht voor kleinschalige en fijnmazige elektriciteitsvoorziening op het platteland.

Verheffend

“Veel gevaar komt van boven, de hoop komt van onderen. Trickle Up!”

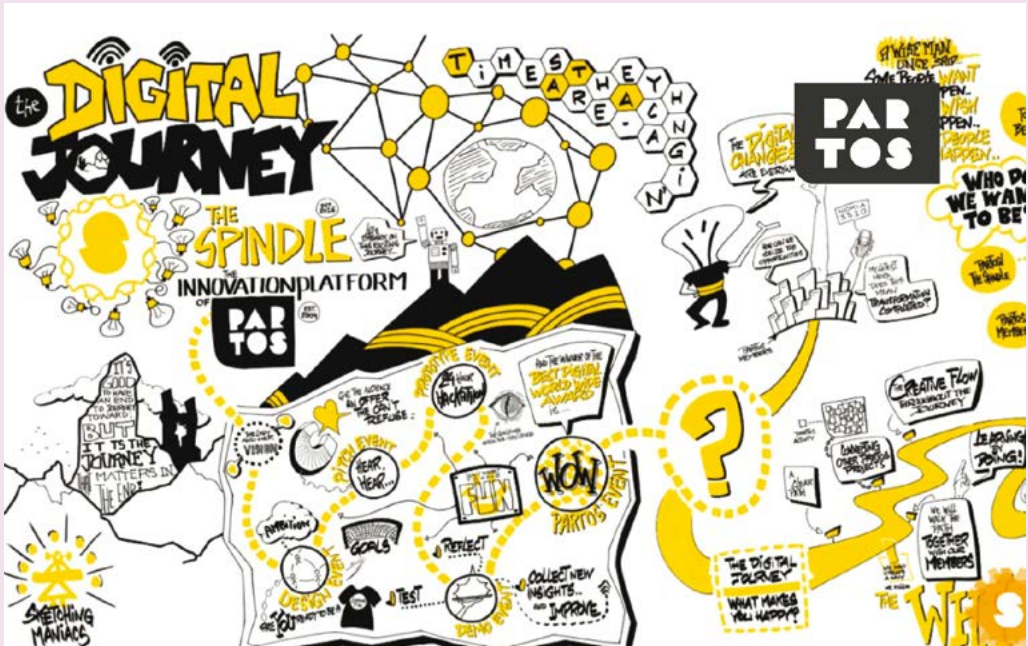
“Van onderen” schreeuwt iemand vanaf de bovenverdieping van een belendend gebouw dat gesaneerd wordt. Een grote balk glijdt uit de touwen en komt met een doffe bonk neer. Dankzij de kreet die mensen beneden waarschuwt voor gevaar van boven wordt er gelukkig niemand geraakt. Waarschuwingen voor ‘gevaar van boven’

komen we ook in ons werk vaak genoeg tegen. Onze alertheid voor deze gevaren en verzet ertegen zijn geboden.

Denk aan de waarschuwingen voor manipulatieve algoritmen en de macht van de ‘Tech Big Five’: Google, Amazon, Facebook, Apple en Microsoft. En vergeet daarbij ook de Chinese internetreuzen Alibaba, ByteDance (TikTok) en Tencent niet. Alarm alom. Zoals voor “surveillance capitalism”, waarbij het internet jou beter kent dan jij jezelf; dat jouw koopgedrag stuurt door ongevraagd aanbiedingen te doen die passen bij jouw interesses. Of voor de ‘social media-fuik’ waarin algoritmen tijdens zoekacties op internet jouw voorkeuren bevestigen en versterken. Een van de uitwassen hiervan zien we in de snelle verspreiding van het complotdenken.

Wat doen we met dit soort reusachtige en deels onzichtbare tegenstanders? Hoe verzetten we ons ertegen? Dit was een van de vragen tijdens de Partos bijeenkomst over Digital Civic Power in 2020. Payal Arora (schrijfster van het boek “Next Billion Users”) en Sennay Ghebreab (onderzoeker Artificial Intelligence) lieten in hun antwoorden mooie staaltjes van omdenken zien. De strekking van Payals verhaal was: wees pragmatisch in het gebruik van bestaande diensten en besteed veel meer energie aan lokale alternatieven. Steun kleinschalige op internet gebaseerde hulpstructuren, die zijn opgezet vanuit de behoeften, inzichten en het innovatieve vermogen van de lokale gemeenschap. En Sennay: “Als je wilt dat kunstmatige intelligentie voor iedereen werkt, betrek dan ook iedereen bij de ontwikkeling ervan; voor allen – door allen.” Het zijn oproepen waarvoor we al met leden de eerste stapjes hebben gezet, onder andere met de Digital Journey en de Digital Innovations.

Een andersoortige waarschuwing voor gevaar van boven richt zich op de internationale, top-down financiering om crises tegen te gaan. Toen de corona- en bijkomende crises zich manifesteerden liep bijvoorbeeld 95% van de geldstroom via multilaterale instellingen. Terwijl aan de onderkant van de maatschappij de nood het hoogst is, komt de financiering van boven daar slechts mondjesmaat terecht. Het rapport “Pathways to Peace” van de Wereldbank en UNDP waarschuwt voor de gevaren hiervan. Het gaat in op de negatieve wisselwerking tussen armoede en conflict en voorspelt dat in 2030 wereldwijd de helft van de armste mensen in conflictgebieden leeft. Als mensen worden uitgesloten van toegang tot bestuur, natuurlijke hulpbronnen, diensten en recht, dan ontstaat er woede die zich vertaalt in conflict. Het is daarom juist van belang de oorzaak van conflicten aan te pakken en te werken aan toegankelijke en adequate voorzieningen. Een van de manieren is via directe financiering op lokaal niveau. Kijk bijvoorbeeld naar “Putting People First: the transformational impact of small grants funds”, van Both Ends, dat het belang aantoont van zelfbeslissing en zelfbeheer van gelden door lokale groepen. Er doet zich dan een zichzelf versterkend effect voor: de benutting is effectiever en duurzamer en het bevordert de veerkracht en het zelfbewustzijn van de betreffende groepen. Moraal van het verhaal: veel gevaar komt van boven, de hoop komt van onderen. Trickle up!

Realistisch

“Als je de principes van feministisch beleid niet toepast op het hele buitenlandse beleid, inclusief de buitenlandse handel en ondersteuning van de private sector, dan wordt het een wassen neus.”

Over strategisch nadenken, plannen maken, pleidooien voorbereiden: het zijn mooie aspecten van mijn werk. Ik kan er mijn idealisme in kwijt en steek er veel tijd in. De realiteit laat zich echter niet idealiseren en dient zich soms op een confronterende wijze aan.

Ik ben een van de eerste sprekers tijdens een symposium over Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, georganiseerd door het IOB, de directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie van het ministerie van Buitenlandse Zaken. De aanleiding van de bijeenkomst is een evaluatie door IOB over de combinatie Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en een breed gedeeld gevoel dat de lessen in de nieuwe beleidsnota van minister Schreinemacher over hetzelfde onderwerp niet zijn meegenomen. Een van de opvallendste conclusies van IOB: met handel en ondersteuning van Nederlandse bedrijven worden de armste en meest buitengesloten groepen niet bereikt.

Ik heb besloten mijn verhaal constructief in te steken en ga in op drie voorwaarden om tot een succesvolle combinatie van buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking te komen.

Ik begin met de stelling dat, als je de armste en meest buitengesloten groepen wilt bereiken, je hen moet betrekken. Dat kan je alleen bereiken als je werkt via organisaties die lokaal zijn ingebed. In jargon heet dat 'trickle up' tewerk gaan. Een tweede voorwaarde die ik noem is het consequent doorvertalen van duurzaamheidseisen in de handel. Tot nu toe zien we daar weinig van terug, noch in de beleidsnota Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking ("Doen waar Nederland goed in is"), noch in de woorden van de minister tijdens de begrotingsbehandeling, dit najaar (oktober 2022).

Er dient zich een nieuwe kans aan: het feministisch buitenlandbeleid dat momenteel door Wopke Hoekstra en Liesje Schreinemacher wordt voorbereid. Als we ook maar enigszins het voorbeeld van de voorlopende landen volgen dan gaat het daarin om gendergelijkwaardigheid, om mensenrechten en ook om het rechtzetten van scheve machtsstructuren veroorzaakt door paternalistische, koloniale en neoliberale mechanismen. Dit biedt een unieke kans om de positie van vrouwen en meisjes en andere buitengesloten groepen te verbeteren, waar zij nu, ten gevolge van het 'trickle down-beleid', niet worden bereikt en zelfs buitengesloten. Ik stel dat je ervoor moet waken dat dit nieuwe beleid als nichebeleid wordt ingezet. "Als je de principes van feministisch beleid niet toepast op het hele buitenlandse beleid, inclusief de buitenlandse handel en ondersteuning van de private sector, dan wordt het een wassen neus."

In samenhang met de beleidscoherentie, kom ik op mijn derde punt: leren en samenhang in de organisatie. "Er zijn enkele leerbarrières die vaak onbenoemd blijven, ook in IOB-evaluaties. Ambtenaren weten en leren heel veel en luisteren volgens mij ook heel goed naar de kennis die IOB met hen deelt. Maar we zien dat partij- en persoonlijk politieke speerpunten vaak roet in het eten gooien, waardoor lessen halfslachtig of niet in nieuw beleid terugkomen."

Maar ook ambtelijk liggen er tal van mogelijkheden om meer te leren. Ik noem de noodzaak tot veel betere afstemming tussen de DG's van Buitenlandse Economische Betrekkingen (DGBEB) en Internationale Samenwerking (DGIS). Dat zijn toch twee aparte krachtenvelden, die, als zij nader tot elkaar komen, ook de synergie tussen Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking kunnen verbeteren.

Ik heb een voorstel. Ambassadeurs hebben jaarlijks een terugkomweek, waarin zij met elkaar netwerken en leren. In deze lijn stel ik voor dat de staf van DGBEB en DGIS samen een gezamenlijke wegga-week organiseren. Zij lopen dan langs het strand van Den Helder naar Scheveningen in trajecten van vijftien kilometer. Aan het begin van elk traject legt IOB hen een aantal vragen voor om gezamenlijk te bespreken. Die moeten zij bij de volgende stempelpost beantwoorden. Bij een goed antwoord krijgen zij een stempel. De minister mag die stempel uitdelen, mits zij zich aan de juiste

antwoorden houdt. In Scheveningen wordt ondertussen een brandstapel gemaakt van beleidsnotities waarin de aanbevelingen van IOB niet meegenomen zijn. Degene die in Scheveningen aankomt met de meeste stempels mag de brandstapel aansteken. Ik weet zeker dat dat in Den Haag opvalt.

Ik sluit mijn verhaal af met: “Stop met doen waar we slecht in zijn; omarm de trickle up-benadering; versterk de beleidscoherentie en leer samen om goed te worden. Dank u wel.”

Het publiek wordt gevraagd om een groen of rood bordje op te houden als zij het wel of niet eens zijn met mijn stellingen. Het beeld is overwegend groen. Het schenkt me voldoening. Terwijl ik zit na te denken hoe ik dit in de latere discussie kan gebruiken, hoor ik zeggen “Afrika wil af van hulp. Afrika vraagt om investeringen”. De spreker is de directeur van Invest International, een joint venture van het Nederlandse ministerie van Financiën en de Financieringsmaatschappij ontwikkelingslanden, FMO.

Dit ene zinnetje is een stomp in mijn maag. Vanuit de zaal klinkt heftig protest. “Wie is Afrika?” “Heeft hij zijn oren alleen bij ministers van financiën, bankiers te luisteren gelegd?” “Heeft hij wel eens contact gehad met vertegenwoordigers van mensen die van alles worden buitengesloten?” “Heeft hij weet van de inbreng van honderden Afrikaanse maatschappelijke organisaties onlangs voor de Afrikastrategie van Nederland?” Het is niet alleen de versimpeling van het begrip ontwikkelingssamenwerking tot hulp die verontwaardiging vanuit het publiek oproept, maar ook het voorbij gaan aan tal van evaluaties die aangeven dat trickle down voor de armste en buitengesloten groepen niet werkt, zeker niet als de sociale bescherming genegeerd wordt.

Al uit ik zelf ook mijn kritiek, ik besef tegelijkertijd dat we hier wel met een Nederlandse realiteit te maken hebben. Ook in Nederland zelf hebben we het afgelopen decennium gezien dat de overheid voor ‘de bovenkant’ gunstige voorzieningen creëert en de voorzieningen aan ‘de onderkant’ van de maatschappij afbreekt. En dat klinkt ook door in het beleid voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Al wordt het falen steeds meer zichtbaar, het neoliberalisme, dat de BV Nederland wereldwijd verspreidt, is nog steeds een realiteit.

Selectief

**“Laat me, laat me, laat mij mijn gang maar gaan.
Laat me, laat me, ik heb het altijd zo gedaan”
(Ramses Shaffy)**

Ik zit in de trein van Amsterdam naar Uitgeest, mijn woondorp. Het is onbestemd weer. Flarden wolken, in de verte een regenbui en afwisselend zonlicht en schaduwen vertonen de weilanden talrijke groentinten. De trein vult zich met forenzen die allemaal, net als ik, op weg zijn naar huis. Ik vraag me af hoe zij zich voelen. Ik voel mezelf net als het weer ook wat onbestemd. Dat gevoel is veroorzaakt door het functioneringsgesprek dat ik vanmiddag had.

“Je bent heel enthousiast en dat werkt erg aanstekelijk. Je weet daarmee het team te organiseren en energie in de groep te brengen”.

“Je bent van de grote visies en strategieën en soms ongeremd verbaal op dreef, maar krijg je ook mensen mee?”

Dit waren twee citaten uit de feedback van collega’s die mijn kracht en valkuil goed samenvatten. Vanmorgen, als voorbereiding op het functioneringsgesprek met mijn bestuur, las ik deze feedback nog eens door.

Al 35 jaar werk ik als professional, maar het was vandaag het eerste functioneringsgesprek waarin ik zelf centraal stond. In al die jaren heb ik in totaal misschien wel zo’n honderd functioneringsgesprekken gevoerd. Maar nooit eerder was ik daarbij zelf ‘lijdend voorwerp’.

Of ik het ontlopen heb? Misschien, onbewust. Ik weet het niet. Wat ik wel weet, is dat ik altijd voor kritiek - en zeker ook complimenten! - opensta en daar vaak over nadenk. Het zou kunnen dat dit voor mijn vroegere bestuurders voldoende was.

Nu, in mijn nieuwe positie van directeur van Partos, moest ik eraan geloven. Vooraf had ik aan alle medewerkers inbreng gevraagd. Al hun commentaar had ik bij elkaar gevoegd en het geheel, met een eerste reactie van mezelf, weer met collega's en met het bestuur gedeeld. Voor het gesprek maakte ik mij weinig zorgen, want volgens mijzelf had ik goed gefunctioneerd en waardering overheerste in de feedback van collega's. Daar deden de diverse rake verbeteruggesties niets aan af.

Het omineuze bericht, dat ik gisteren doorkreeg, kon me dan ook niet van mijn stuk brengen. Een van de bestuursleden had laten doorgeven "dat zij iets later bij mijn afscheidsgesprek zou aanschuiven". Tijdens het gesprek bleek het om een dubbele boodschap te gaan. Toen zij aanschoof, inderdaad verlaat, was het eerste dat zij vertelde dat zij uit het bestuur zou gaan vanwege haar verhuizing naar het buitenland.

Het werd een prettig gesprek. Ik mocht blijven. De voorzitter vatte de uitkomst van het functioneringsgesprek samen met de woorden: "je verdient een bonus, maar daar doen we niet aan". Ik had genoeg aan het compliment. Waardering is mij een groot goed. Wat me nu, op weg naar huis, nog bezighoudt is het belangrijkste leerpunt dat ik meekreeg, namelijk de aanmoediging te blijven zoeken naar de balans tussen zenden en ontvangen. Het is een opgave die me al heel lang bezighoudt. Ik weet dat inspireren ook veel luisteren inhoudt. Soms lukt dat, soms niet. Vooral als ik eenmaal enthousiast ben over een idee, dan vergeet ik nogal eens goed te luisteren. En al helemaal niet naar "Ja maar". Daar ben ik allergisch voor. Ik ken het risico: jamaarmensen haken af en jaknikkers blijven over. Ik weet dat dit mijn makke is.

Het uitzicht vanuit de trein boeit me even niet meer. Ik zet mijn koptelefoon op en luister naar een nummer van Ramses Shaffy. “Laat me, laat me, laat mij mijn gang maar gaan. Laat me, laat me, ik heb het altijd zo gedaan”. Soms vind ik het gewoon fijn mijn tekortkomingen te nemen voor wat ze zijn.

Hinkend

“Alle nieuw beleid moet vooraf getoetst worden op negatieve impact op gender, ontwikkelingslanden en de SDG’s in het algemeen.”

Jaarlijks werkt Building Change, het samenwerkingsverband van Woord en Daad, Foundation Max van der Stoel en Partos, mee aan een bijeenkomst over de stand van de welvaart van Nederland. Steevast is het beeld: op sommige gebieden doet Nederland het goed, maar op tal van onderwerpen doen we het opvallend slecht. Denk aan energie, CO₂, biodiversiteit op land en in zee, waterkwaliteit en gendergelijkwaardigheid. Dat manifesteert zich in het bijzonder ook buiten onze landsgrenzen: de negatieve voetafdruk van Nederland is aanzienlijk.

Gelukkig komt ook de vraag aan de orde: “wat kunnen we beter doen?” Het antwoord is: “heel veel!” Waaraan toevoeg: “we laten nog veel liggen.” Neem de Nederlandse overheid als voorbeeld. Voor ‘Nederlandse overheid’ kun je ook ‘bedrijfsleven’, ‘financiële instellingen’, of ‘maatschappelijke organisaties’ invullen. De strekking blijft hetzelfde.

Om voort te bouwen op de metafoor van voetafdruk: de Nederlandse overheid hinkt, neemt af en toe een stap, maar de sprong blijft uit. Ja, Nederland heeft de SDG’s ondertekend. We zien de verankering daarvan echter alleen terug in het departement Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, en zelfs daar in beperkte mate. Ja, we hebben een interministeriële coördinator die veel verbindend werk verricht, maar nee, die heeft geen middelen en een zeer beperkt mandaat richting ministeries. Zover het hinken op twee gedachten.

Een hoopvolle stap in de goede richting is de zogenaamde SDG-toets; bepleit door Partos en overgenomen door de Ministers van Financiën en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. De strekking: alle nieuw beleid moet vooraf getoetst worden op negatieve impact op gender, ontwikkelingslanden en de SDG’s in het algemeen. De SDG-toets is een belangrijk instrument om vooraf de negatieve impact in te schatten en te beperken.

Stappen, maar de echte sprong laat dus nog op zich wachten. Met alleen preventie en beperking van negatieve impact zijn we er nog lang niet en blijft veel bij het oude. Het is business as usual. Wat we nodig hebben is duidelijke, gedurfde en daadwerkelijk inzet op positieve impact. Alleen dan komt de haalbaarheid van de SDG's in zicht. We kunnen in dit opzicht leren van Finland. Dat land heeft om te beginnen een overkoepelende Duurzaamheidsstrategie opgesteld op basis van de SDG's. Heel voortvarend heeft het Finse Ministerie van Financiën de SDG's ook gekoppeld aan de nationale begroting. Dat betekent dat de toewijzingen van budgetten aan de vakministeries automatisch zijn verbonden aan de SDG's. Hiermee komen de SDG's in de begrotingscyclus. Het is een uiterst effectief middel om beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling af te dwingen én een kantelpunt voor het daadwerkelijk bereiken van de SDG's.

Ik ben benieuwd of ooit in Nederland de Minister van Financiën leiderschap in deze richting durft te tonen. Na hinken en kleine stappen, zou dit waarlijk een grote sprong betekenen naar een betere wereld.

Symbolisch

**“Women made solutions for man made problems.
Daar is vrouwelijk leiderschap én strijd
voor nodig!”**

Vandaag (8 maart 2018) is de afsluiting van een van de mooiste trajecten die ik bij Partos heb meegemaakt: de toekomstverkenning voor de (Nederlandse) ontwikkelingssamenwerking. Een dag waarop ik een vervelende uitglijder maak, maar ook weer houvast vind in een symbool.

Sera Koolmees en ik reizen naar Den Haag, in een auto volgeladen met allerlei paraferalia voor de workshop: banners, stickers, pennen, pakken papier, scharen, stapels foto's. Het regent. Het zicht door de beregende ramen is weinig opbeurend. In de auto is het stil. Ieder is in zichzelf gekeerd. Sera rijdt. Zij is net een week in dienst bij Partos en zal filmopnames maken tijdens de workshop. Zelf ben ik in gedachten over de presentatie waarmee de workshop zal starten. Ik wil daarin een resumé geven van de uitkomsten van de voorgaande vijf workshops en een aftrap doen voor de sessie van vanmiddag. Ik vind het moeilijk en merk dat ik gespannen ben. Het is ook zoveel om samen te vatten. Hoe kan ik dat bondig doen en tegelijkertijd een inspirerende aanzet geven voor het vervolg, vraag ik me af.

Zoals ik vaak doe bij ingewikkelde kwesties, begin ik wat schemaatjes te tekenen. Een rondje voor de zogenaamde donut-economy, waarbij de buitenkant van het rondje

staat voor grenzen van de aarde; de donut zelf voor de kringlooeconomie en het binnenste, afgesloten deel voor sociale zekerheid. Ik teken een omgekeerd €-teken. Waarbij de omkering het belang van geld relateert en de dwarsstreepjes staan voor omdenken. Omdenken: niet paternalistisch nadenken over en voor anderen - de 'armen', de 'verdrukten', de 'kwetsbaren', de 'benedenwereld' - , maar luisteren en waar gewenst samen handelen: the most affected in the lead. Omdenken is ook minder moeten denken in beperkingen, zoals geld, en meer in overvloed, zoals de 'onuitputtelijke' creativiteit van mensen. Ik combineer de twee tekens en... eureka! Er ontstaat zomaar een dynamisch 'suffragette symbool', als variatie op het statische vrouwenteken. Het lucht me op. Ik moet glimlachen om de symboliek: man vindt houvast bij een vrouwenteken. Ook symbolisch: buiten klaart de lucht op.

We arriveren bij de New World Campus in Den Haag en lopen naar de workshopzaal. Er is al een vroege deelnemer. Die komt meteen naar me toe lopen en zonder te reageren op mijn begroeting zegt hij, hoog in zijn adem: "Hoe hebben jullie het in je hoofd gehaald om juist vandaag deze workshop te organiseren? Het is vandaag 8 maart! Weet je niet wat dat betekent?"

Hij kijkt mij boos aan. Zijn agressieve toon stuit me tegen de borst. Gekscherend antwoord ik: "Jawel, het is vandaag donderdag en bovendien ook nog GFT-afval ophaaldag". Het maakt hem nog bozer. "Nee man, het is Internationale Vrouwendag". Ik reageer quasi-enthousiast: "Nou, dat komt goed uit. Dat past precies bij wat we vandaag gaan doen". Het is hem te veel. "Je steekt er de gek mee, man. Weet je, ik doe hier niet meer aan mee. Zoek het maar uit!" En weg beent hij.

Een collega die het geheel zwijgend heeft aangehoord, vraagt me: “Hé Bart, had je niet wat meer begrip kunnen tonen? Belachelijk dat hij zo boos deed, maar op zich bedoelde hij het niet verkeerd.” Ik knik en zeg: “Je hebt gelijk. Ik had wat aardiger moeten doen, maar ik kon het even niet. Tegelijkertijd, ik heb even geen behoefte aan politiek correct gezeur aan mijn hoofd. Nu hij weg is hebben we bovendien naar verhouding meer vrouwelijke deelnemers. Daar zou hij blij mee moeten zijn.”

Ik praat zo een beetje over mijn gemaakte fout heen, maar goed voelt het niet. Al helemaal niet omdat ik van plan was om juist deze middag veel aandacht aan de rol van vrouwen te geven. Niet omdat het Internationale Vrouwendag is, want formele aangelegenheden zeggen mij nu eenmaal niet zoveel. Wel omdat ik ervan overtuigd ben dat vrouwelijk leiderschap veel kan betekenen in de ontwikkelingssamenwerking.

Ik moet weer aan mijn suffragettesymbool denken. Na een aantal pogingen lukt me het om het mooi op een flipover af te beelden. Ondertussen druppelen de deelnemers binnen: naast medewerkers van ontwikkelingsorganisaties ook mensen uit overheid, financiële en kennisinstellingen, journalisten en bedrijfsleven en een paar niet onder een kopje te vangen personen. De begeleider van deze toekomstverkenning, Han Rakels, verwoordt het belang van deze mix als volgt: “Als je wilt kijken hoe je het systeem kan veranderen, dan moet je dat samen doen met een vertegenwoordiging van het systeem.”

We starten. Aan de hand van het symbool lukt het me goed alles samen te vatten. Allereerst komen vier mogelijke, elkaar uitsluitende toekomstscenario's die we hebben ontwikkeld aan bod. Uit deze vier scenario's hebben we de beste elementen gehaald voor het vijfde, 'transformatieve' scenario: A Future We Want. Ik besluit met een pleidooi voor vrouwelijk leiderschap. “Vrouwelijk

leiderschap gaat verder dan streven naar gendergelijkwaardigheid. Het gaat ook om het rechtzetten van oneigenlijke machtsverhoudingen. Denk maar aan patriarchale, neokolonialistische of neoliberale mechanismen. Women made solutions for man made problems. Daar is vrouwelijk leiderschap én strijd voor nodig! Vandaar dit suffragettesymbool.”

Mijn inleiding valt in goede aarde bij de groep. Alle deelnemers gaan vervolgens in groepjes aan de gang om de ‘Toekomst die We Willen’ uit te beelden en te vertellen in handelingsperspectieven voor ontwikkelingsorganisaties. Een paar weken later is alles vastgelegd in het rapport ‘Act, Counteract or Transform, the future of Dutch development cooperation’.

Dat rapport staat aan de basis van veel keuzes die we als Partos sindsdien gemaakt hebben. Met dit rapport in de hand en met het op het YouTube kanaal van Partos staande en briljante filmpje ‘Future Exploration’ van Sera, heb ik tal van inleidingen gegeven voor ontwikkelingsorganisaties in Nederland, België, Ierland en Denemarken. De boze man heb ik nooit meer gezien. Misschien krijgt hij ooit de uitkomsten onder ogen en denkt hij dat de nadruk op vrouwelijk leiderschap het gevolg is van zijn actie. Ik gun het hem van harte...

Verbindend

“Actieve verbindingen bevorderen tussen burgers en hun organisaties: daarin ligt óns wapen voor vrede.”

Ken Volodymyr Zelensky de Nobelprijs voor Vrede toe! Dat was mijn eerste gedachte toen ik in februari 2022 zag hoe de Oekraïense president zich manifesteerde. Ik was onder de indruk van hoe hij niet alleen zijn eigen mensen, maar ook de Russische bevolking aansprak op medemenselijkheid. Logisch dat hij ook leiding geeft aan het militaire verzet tegen de Russische invasie en dat hij andere landen oproept tot militaire ondersteuning. En natuurlijk probeert hij met zijn boodschappen aan de Russische bevolking ook in Rusland zelf het verzet tegen Poetin aan te moedigen. Maar zijn optreden is een lichtbaken in een wereld waar moreel-politiek leiderschap dun gezaaid is.

Mijn tweede gedachte was dat er veel meer mensen zijn die de Nobelprijs voor vrede verdienen. Als de brute Russische inval in Oekraïne één nieuw fenomeen laat zien, dan zijn het de talrijke manieren waarop landen, organisaties en mensen hun solidariteit tonen. Om te beginnen natuurlijk de Oekraïeners die ongelooflijk moedig weerstand bieden. Maar bijvoorbeeld ook de Russen die de straat op durven te gaan om te protesteren tegen de wandaden van hun eigen regering. Dat doen ze met groot gevaar, is het niet voor eigen leven, dan is wel voor hun persoonlijke toekomst. Dat is wat we altijd moeten blijven aanmoedigen en waar mogelijk steunen. Ook al was de nominatietermijn voor de komende Nobelprijs verlopen (op 31 januari), een Nobelprijs voor de Oekraïense bevolking én de voor vrede opkomende Russen zou meer dan symbolisch zijn.

Medemenselijkheid als de strategie voor lange termijn, geldt voor alle landen waar (oorlogs)conflicten woeden. Of het nu grensoverschrijdende of binnenlandse conflicten zijn, of regionale terreuracties, zoals in Yemen, Ethiopië, Mali en Burkina Faso. Onder de wolk van geweld en doem houden mensen elkaar vast. Zij werken samen om overeind te blijven en om een veilige en rechtvaardige toekomst voor zichzelf en voor hun kinderen te creëren. Dat is ook de belangrijkste focus van leden van Partos: steun aan burgers en versterking van het maatschappelijk middenveld als bindende kracht van de samenleving. Om conflicten te voorkomen, om tijdens conflicten en oorlog de menselijke waarden hoog te houden, en voor wederopbouw en vrede.

We zullen deze bindende kracht hard nodig hebben, want de gevolgen van de oorlog in Oekraïne zijn verstrekkend en treffen niet alleen de Oekraïense bevolking zelf. Het begint met het feit dat er binnen enkele weken in Europa, de VS en China meer geld vrijkomt voor de wapenindustrie dan na jarenlang gepalaver beschikbaar wordt gesteld

voor die andere grote crisis: de klimaatverandering. En wat te denken van de gestegen brandstofprijzen en de verminderde beschikbaarheid van graan? Dit gaat een enorme impact hebben op honderden miljoenen mensen die al in ernstige mate kampen met armoede en honger. Er zijn op veel fronten goede stappen gezet in de richting van de duurzame ontwikkelingsdoelen, maar de oorlog werpt ons vele stappen achteruit.

Gelukkig leert de geschiedenis telkens weer dat mensen veerkrachtig zijn. Het belangrijkste wat we nu kunnen doen is om actieve verbindingen te bevorderen tussen burgers en hun organisaties. Daarin ligt óns wapen voor vrede.

Integer

“Je hoort wel veel over ethisch leiderschap. Maar over hoe je dat bevordert hoor ik weinig.”

“Meetings with remarkable men” van de Grieks-Armeense filosoof en schrijver George Gurdjeff was vroeger een van mijn favoriete boeken. Gurdjeff voert gesprekken met mensen die stuk voor stuk luisteren naar hun diepste drijfveren en daar hun leven naar inrichten. Regelmatig moest ik in mijn tijd bij Partos aan dit boek denken als ik nieuwe mensen ontmoette. Misschien waren die niet altijd even indrukwekkend als Gurdjeff’s personages, maar zeker wel belangwekkend. Soms leverden deze gesprekken meteen iets op. Soms besepte ik pas later de waarde ervan. Af en toe overkwam me beide.

Ik zit met een grote cappuccino voor me in de koffiezaak op perron 1 van het Centraal Station in Amsterdam. Mijn favoriete tafeltje, op het balkon aan de grote hal, is nog vrij. Om van deze plek te genieten ben ik vijf minuten te vroeg voor mijn afspraak. Links, door het raam, heb ik uitzicht op het centrum van de stad, gemarkeerd door de Nicolaas Kerk. Rechts kijk ik uit op de mensen in de hal die zich als in een mierennest alle kanten op bewegen. Klanken van een piano en geroezemoes worden opeens overstemd door een grote groep kinderen. Hun vrolijk opgewonden lawaai, rugtassen en handdoeken over hun schouders, om hun middel of om elkaar, duiden op een schooltje naar het strand.

Stipt om 9 uur komt Sylvia Borren aanlopen. Zij had mij geappt om iets belangrijks met mij te bespreken. Normaliter wil ik vooraf aan een afspraak weten waar het over gaat. Bij Sylvia is dat niet nodig. Bij haar gaat het altijd ergens over. Sylvia zou een personage kunnen zijn in een nieuwe versie van Meetings with remarkable (wo)men. Krachtig, sociaal bewogen en een enorme betrokkenheid bij burgerbewegingen die zij eerst als directeur van Oxfam Novib en later van Greenpeace op allerlei manieren steunde.

Sylvia steekt van wal en deelt een ervaring die zij had opgedaan bij Greenpeace. Een interne misstand, die door de media werd opgepakt en breed uitgemeten, had bij Greenpeace een ingrijpend leerproces op gang gebracht, dat ver voorbij damage control ging. Het omvatte een geheel aan maatregelen in de sfeer van preventie, zorgvuldige afhandeling van misstanden en nazorg voor zowel de beoogde overtreder als het vermeende slachtoffer. Het had de organisatie een manier in handen gegeven om bij morele dilemma's goede afwegingen te kunnen maken. Zij noemde Governance & Integrity als partij die geholpen had dit systeem in te richten.

Het betoog van Sylvia maakt indruk op mij. Ik heb even een break nodig om het te verwerken en ga voor ons beiden nog een koffie halen.

“Al doorzie ik het nog niet helemaal Sylvia, het spreekt me intuïtief aan”, zeg ik, na eerst nog een slok koffie genomen te hebben. “Ik heb vaak genoeg gezien dat mensen zich in allerlei bochten wringen als een uitglijder of misstand naar buiten komt. Defensief reputatiemanagement dat de kwestie alleen maar erger maakt, voor de betrokkenen en in de ogen van de buitenwereld. En met name dat morele leren spreekt mij aan. Je hoort wel veel over ethisch leiderschap. Maar over hoe je dat bevordert hoor ik weinig.”

“Denk je dat Partos hier iets mee kan doen voor haar leden?”, vraagt Sylvia me.

“Ik denk het zeker. Het is belangrijk genoeg. Ik zal dit aan een aantal leden voorleggen en kijken hoe zij reageren. Ik laat weten wat daar uitkomt.”

We nemen afscheid. Ik neem de metro naar het Partos-kantoor. Daar aangekomen maak ik meteen een belronde langs een aantal directeuren van lidorganisaties. Mijn

verhaal lijkt wel over te komen. De teneur is dat iedereen het belangrijk lijkt te vinden. Er is bij allen ook een 'maar'. Een directeur vat de algemene respons goed samen: "Ik ben het met je eens. Dit is belangrijk. Tegelijkertijd, er zijn zoveel belangrijke zaken die we aandacht moeten geven. Dit lijkt toch wat minder urgent."

Ik ben teleurgesteld. Het liefst zou ik mijn idee om hiermee aan het werk te gaan met leden doorduwen. Want ik vind het wel urgent. Tegelijkertijd heb ik binnen Partos geleerd het juiste tijdstip af te wachten.

De window of opportunity deed zich begin 2018 onverwacht voor.

Geschokt na de aardbeving

Column, februari 2018. Haïti na de aardbeving. Honderdduizenden mensen geholpen, meer kinderen krijgen onderwijs dan voor de ramp, ruim honderdduizend mensen getraind in rampenbestrijding, tienduizenden kinderen ingeënt. Werk waar hulporganisaties trots op mogen zijn. En dan opeens een schandaal dat al dat goede werk overschaduwde. De afgelopen week kwam het wangedrag van een aantal medewerkers van Oxfam Groot Brittannië in het nieuws. Een feestje met prostituees in een land waar wanhoop, verdriet en ellende overheerste. Walgelijk. Dit druist in tegen alles waar we voor staan. Kwetsbare mensen helpen en met alle macht werken aan de wederopbouw van getroffen gebieden.

We hebben heel veel goed geregeld om effectief te opereren, de kwaliteit van acties te verhogen en misstanden te voorkomen. De door noodhulporganisaties onderschreven Core Humanitarian Standard geeft duidelijke regels. In Nederland kennen we, naast de gedragscodes zoals Partos die voor haar leden verplicht stelt, in het CBF een toezichthouder met strenge kwaliteitseisen. In de praktijk gaat het veel verder dan alleen papier. Individuele organisaties verplichten medewerkers een Verklaring Omtrent Gedrag en gedragscodes te ondertekenen en besteden via trainingen en anderszins veel aandacht aan voorzorgsmaatregelen. En toch weten we dat dit niet afdoende is.

Niemand is heilig. En er zullen altijd gedragingen zijn waarvoor we ons diep voor schamen en die ons werk schade toebrengen. Schade ter plaatse, schade aan het publieksvertrouwen en – als we er niet goed mee om gaan, schade aan onze integriteit. Met als bijkomend risico dat je de speelbal wordt van opportunistische politieke partijen die graag een uitglijder veralgemeniseren en daarmee een kans zien om ontwikkelingssamenwerking in een kwaad daglicht te stellen, zoals we nu in Groot-Brittannië zien. Daarom moeten we continu leren van fouten en crises, en continu zoeken naar verbetering. Het begint met het moreel kompas, op individueel én op organisatieniveau. Waar gaan we echt voor? Wat zijn onze diepste waarden die ons drijven om het werk te doen wat we doen. Hoe laten we die waarden onze koers en onze afwegingen bepalen? Wat voor mechanismen hebben we om elkaar en anderen aan te spreken als we zien dat het de verkeerde kant op gaat? Hebben we

een vertrouwenspersoon, of een aanspreekpunt voor klokkenluiders? Misschien wel het moeilijkste: durven we actief en eerlijk te communiceren wat er fout is gegaan? Iedereen die wel eens een misstap begaan heeft, bijvoorbeeld in privéfeer, weet dat het moeilijk is dit eerlijk op te biechten. We zijn bang voor heftige reacties. Toch, als we eerlijkheid uitstellen door verhuuld te communiceren zullen de reacties veel heftiger zijn. Beter nu pijn dan geschonden vertrouwen op de lange termijn.

Optimistisch

“Alleen al de Partos-leden hebben gezamenlijk ruim 4,8 miljoen donateurs, leden en vrijwilligers.”

“Hij trekt op die mist” en “wat een pest die mist”. Met deze ezelsbruggetjes leerde ik als kind het verschil tussen optimisme en pessimisme. Intussen heb ik ook geleerd dat ik een optimist ben. Dat gaat bij mij gepaard met een zekere overgevoeligheid voor negatieve zienswijzen, zeker als die niet op feiten zijn gestoeld. Ik laat dan voor het gemak even buiten beschouwing dat optimisme over de toekomst gaat en dat over de toekomst per definitie weinig feiten bekend zijn.

Een voorbeeld van zo’n negatieve zienswijze die mij bijzonder treft, is de opmerking dat het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking afkalft. Dit klopt niet met mijn waarnemingen. Ik denk aan twee opvallende oproepen tijdens het begin van de coronacrisis: een door ruim honderd religieuze leiders en een door een evenzo grote groep wetenschappers. Uit deze onverwachte hoek klonk een klemmend beroep op de regering om de corona-epidemie ook in ontwikkelingslanden te helpen beteugelen. En in dezelfde periode deden kerken opnieuw een oproep om het budget voor ontwikkelingssamenwerking te verhogen tot 0,7% van het Bruto Nationaal Inkomen. In het besef dat dit selectieve waarnemingen zijn, en dat er net zo goed tegengeluiden klinken, wijs ik nog naar andere feiten.

Laat ik beginnen met een getal over het bestaande draagvlak. Alleen al de Partos-leden - en dat zijn allemaal ontwikkelingsorganisaties - hebben gezamenlijk ruim 4,8 miljoen donateurs, leden en vrijwilligers. Een imposant aantal. Onafhankelijke onderzoeken door onder andere het Sociaal Cultureel Planbureau, I&O Research, Cordaid en Oxfam Novib laten zien dat de meerderheid van de Nederlanders positief staat ten opzichte van ontwikkelingssamenwerking.

Dit feit alleen geeft al een heel wat rooskleuriger beeld dan we vaak horen. Het brede draagvlak is een reden om trots te zijn. Daarmee staan we wel voor de vraag: kunnen we deze indrukwekkende en nog groeiende achterban niet nog meer en slimmer

mobiliseren? Ik denk het wel. Kijk naar de diversiteit van de donateurs. Er zijn loyale gevers die lid worden van een ontwikkelingsorganisatie en volstaan met jaar in jaar uit geld geven. En er zijn zappende donateurs die voor een concrete actie geld geven en dan weer uit beeld verdwijnen. Maar er zijn ook mensen die meer willen en kunnen doen, zoals talloze vrijwilligers nu al doen. Bedenk eens hoe mooi het zou zijn als we de 4,8 miljoen grote achterban van onze leden optimaal kunnen mobiliseren. Dan heb ik het niet over geefgedrag, en ook niet over meelopen in demonstraties. Ik heb het dan over stemgedrag en vooral leefgedrag, dat verder gaat dan het stemhokje. Stel je alleen al voor dat 1% van de bijna vijf miljoen supporters in beweging komt.... Zo'n beeld stemt optimistisch toch?

Vertrek

Interview door Marc Broere

“Luisteren is een van de meest ondergewaardeerde vaardigheden die er is”

Na acht jaar zwaait Bart Romijn af als directeur van Partos en gaat hij met pensioen. Een goed moment voor een terug- en vooruitblik. Optimistisch als hij altijd is, ziet Romijn een kentering in de houding ten opzichte van ontwikkelings samenwerking. De donkere wolken zijn de afgelopen jaren verdreven en de politieke en publieke steun neemt weer toe. Maar er kunnen nog steeds belangrijke stappen worden gezet, bijvoorbeeld op het gebied van beleidscoherentie en het luisteren naar mensen die nu niet gehoord worden in de samenleving, zowel in het Zuiden als in Nederland.

Het is een mooie herfstmiddag als we in het kantoor van Partos terugblikken met Bart Romijn op de afgelopen acht jaar dat hij aan het hoofd stond van de branchevereniging voor ontwikkelings samenwerking. Over een paar maanden is dat verleden tijd. Dan heeft hij meer tijd voor zijn gezin waarover hij tijdens het gesprek regelmatig op warme toon praat. Dan heeft Romijn ook het gevoel dat hij voor het eerst sinds zijn vierde levensjaar geen looppad meer heeft dat hij eigenlijk geacht wordt om te lopen. Dan kan hij zijn eigen passen en looproute bepalen.

In ieder geval wil hij zich gaan verdiepen in filosofie, kunst en religie en zich te laten verwonderen door de natuur waarin hij meer tijd wil gaan doorbrengen. ‘Dat je gewoon bij een bloem wat langer kan blijven stilstaan en denken: wat doen die bloemen hier? Hoe komen ze hier? En wat doen die plantjes eromheen? Ik vind dat fascinerend.’

Gezocht: nieuw elan

Toen hij in 2014 tijdens zijn sollicitatiegesprek aan het bestuur van Partos vroeg wat zij als de grootste uitdagingen zagen, kreeg hij een helder antwoord: nieuw elan in de ontwikkelingssector brengen en ook zorgen voor een financieel gezonde organisatie. Romijn denkt zonder valse bescheidenheid dat hij in beide uitdagingen geslaagd is.

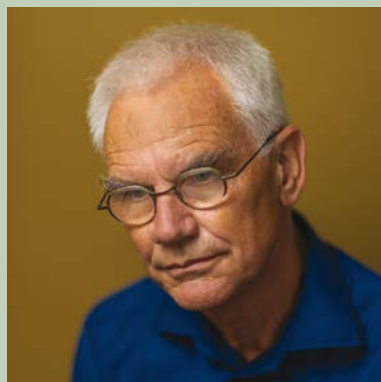
Over het financiële deel kan hij kort zijn. ‘We hebben ruim honderd leden en die geven contributie, waarvoor wij een aantal dingen moeten leveren. Dat is een hele stabiele inkomstenbron. Onze subsidie van het ministerie maakt het daarnaast mogelijk dat we ook veel kunnen doen op innovatie.’

Dan het elan. ‘Toen ik kwam, hingen er echt zwarte wolken boven de sector en kwamen er ook veel zwarte wolken uit de sector zelf’, vertelt Romijn. ‘Er was veel geklaag over bezuinigingen, op dingen die niet goed gingen en ook veel onderlinge kritiek van de

Partos-leden. Tegelijkertijd zag ik ook dat er heel veel toewijding was en dat er veel vernieuwingen plaatsvonden binnen organisaties en hun werk. Op dat laatste wilde ik echt gaan inzetten. Iedereen heeft behoefte aan positiviteit en dat werkt toch prettiger samen.’

Een pro-actievere club

Er werd een toekomstscenario gemaakt onder de naam ‘Verbinden door vernieuwing en impact’ en langzaam maar zeker werd de hand van Romijn zichtbaar. Met initiatieven als een boekje over innovatie en het jaarlijkse Partos Innovatiefestival, dat is uitgegroeid tot hét evenement van de Nederlandse ontwikkelingssector. ‘Het is moeilijk meetbaar te maken, maar ik denk dat de sector absoluut meer elan uitstraalt dan acht jaar geleden’, zegt Romijn. ‘Niet alleen naar buiten toe, maar ook de toonzetting en de wil tot samenwerken is veel positiever geworden.’

Daarbij is Partos ook veel pro-actiever geworden. Romijn illustreert het met een voorbeeld. ‘Op dit moment werkt het ministerie van Buitenlandse Zaken aan een nieuwe Afrika-strategie. Wat vroeger gebeurde was dat je wachtte totdat die strategie gepubliceerd werd om er dan vervolgens kritiek op te geven en te hopen dat je hier en daar nog een procentje kon aanpassen. Nu hebben we met onze leden en hun partners wereldwijd van tevoren input geleverd. Op tien onderwerpen hebben we sessies georganiseerd, waarbij de zuidelijke partners van onze leden het voortouw hebben genomen. Op al die thema’s hebben we een analyse gemaakt en aanbevelingen gedaan en die vervolgens aangeleverd bij Buitenlandse Zaken. Dit werd ook zeer gewaardeerd. Volgens mij hebben we hiermee een veel grotere invloed dan wanneer we achteraf commentaar waren gaan leveren. Een proactieve houding is ook veel strategischer.’

Politiek draagvlak versterkt

In het jaar dat Romijn kwam, leverde hij een bijdrage aan het boek ‘Hoe nu verder?’ over 65 jaar ontwikkelingssamenwerking in Nederland. ‘Meer dan in enige andere sector domineert de aandacht voor wat misgaat het debat over de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking. Verworvenheden, prestaties en vernieuwing worden ondergewaardeerd’, schreef hij toen. Het lijkt erop dat ontwikkelingssamenwerking vandaag de dag geen target meer is van rechtse politieke partijen, twitteraars en opiniemakers.

Romijn knikt. ‘De term linkse hobby richt zich momenteel op andere dingen. Die hele beweging vanuit rechts is veel meer samenhangend en verbonden geworden en richt zich vandaag de dag op alles wat met macht te maken heeft, en dan vooral tegen de overheid.’

Bij ontwikkelingssamenwerking ziet Romijn een andere tendens. ‘De eerste jaren dat ik bij Partos werkte, zagen we een afbouw van het politieke draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking. Maar bij de laatste verkiezingen was bij acht politieke partijen ontwikkelingssamenwerking weer heel duidelijk opgenomen in het verkiezingsprogramma. Dat is wel echt een ontwikkeling. Ook bij de VVD is er nu een woordvoerder, Jan Klink, waarvan ik denk: “wauw, wat een frisse wind.” Terwijl er daarvoor woordvoerders waren die ieder klein incident oppakten om de hele ontwikkelingssector een veeg uit de pan te geven. Het politieke draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking is de afgelopen jaren echt vergroot.’

Niet zwemmen in stroop

Toen Romijn in 2014 aantrad en zich voorstelde aan de leden van Partos, schreef hij ook: ‘De huidige uitdagingen zijn te belangrijk en te urgent om in de aanpak van consensus te gaan. Met onze verscheidenheid wordt consensus zwemmen in stroop. We moeten werken vanuit de kracht van diversiteit en met degenen die vooruit willen.’ Kan hij een voorbeeld noemen van zijn aanpak die niet op consensus was gebaseerd en waarbij hij echt voor de troepen uitliep?

‘Een hele praktische was de tegenstelling die we tegenkwamen onder de leden toen eind 2019 de hoofdlijnen voor het subsidiekader Versterking Maatschappelijk Middenveld naar buiten kwamen. In dat concept-subsidiekader bleek een aantal onvolkomenheden te zitten: de focus lag heel erg op landen en er was geen ruimte voor grensoverschrijdende programma’s. Bovendien ontbrak een aantal belangrijke thema’s. Daar wilden wij ons als Partos tegen verzetten door betere thema’s aan te dragen en door ervoor te pleiten dat je ook regionaal te werk kon gaan. Hier kwam weerstand tegen van een groep van onze leden die zich samen met hun partners ontzettend goed had voorbereid op het subsidiekader en er helemaal klaar voor waren.

‘Zij zeiden dat we zo weer een half jaar verder waren als Partos zich hiertegen ging verzetten. Terwijl een andere groep leden vond dat het stramien echt tekortschoot. Er was dus echt een tegenstelling onder de leden en de vraag was wat te doen. We hebben toen voor de principes gekozen en dus niet voor de consequenties.’

‘We staan als Partos voor principes en die zijn dat de Nederlandse ontwikkelingsamenwerking goed ingericht moet zijn en dat het breder is dan lokaal samenwerken met partners binnen een landgrens. Het gaat om allerlei mondiale aspecten, zoals handel en beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling en de Nederlandse rol daarbij. In moeilijke situaties nemen we altijd de beslissing om de principes te laten prevaleren. Anders ben je heel erg geneigd om opportunistisch te werk te gaan en te gaan zwalken. Als je voor principes kiest, heb je uiteindelijk een veel steviger koers.’

Altijd een verbinder

Romijn heeft altijd een verbinder willen zijn. Niet alleen in de sector zelf, ook vindt hij dat zijn leden de verbinding moet zoeken naar hun eigen achterban en naar de bredere Nederlandse bevolking - ook de mensen die niet tot hun natuurlijke achterban behoren en zich hier in Nederland uitgesloten voelen. Hier is nog een wereld te winnen. 'In essentie is het niet luisteren of het niet gehoord worden een van de grootste problemen op de wereld waar ook de ontwikkelingssamenwerking zich op richt', zegt Romijn.

Hij haalt het in 2018 verschenen rapport Pathways to Peace -inclusive approaches to preventing violent conflict van de Wereldbank en de UNDP aan waarin staat dat in 2030 meer dan de helft van de armen op de wereld in conflictgebieden woont. 'Die conflicten zijn voor het grootste deel het gevolg van de boosheid van mensen', vervolgt Romijn. 'Dan gaat het om uitsluiting van bestuur, uitsluiting van toegang tot natuurlijke hulpbronnen, uitsluiting van diensten en uitsluiting van rechtvaardigheid omdat over sommigen wel recht wordt gesproken en anderen altijd buiten het recht vallen. De boosheid daarover, de woede: dat is een ontzettend belangrijke oorzaak van conflicten en ook van terrorisme. Mensen zien dat hun land waaruit olie of andere grondstoffen worden gewonnen totaal uitgeput raakt, terwijl ze zelf niets van de opbrengsten zien. Ik vind in essentie dat ontwikkelingssamenwerking daarop gericht moet zijn. Dat gaat om conflictpreventie. En dat begint met luisteren naar groepen die niet gehoord worden en overal buiten vallen.'

‘En deze verbinding moet je ook opzoeken in Nederland zelf. Breng die werelden bij elkaar. Kijk bijvoorbeeld naar de situatie van de boeren in ons land. Ook zij zijn slachtoffer van zwalkend beleid van opeenvolgende regeringen en hebben het idee dat er nooit naar hen geluisterd wordt en dat er alleen maar beslissingen over hun hoofden worden genomen. Ze worden genegeerd; er wordt badinerend over hen gesproken, ook door politici. Het mechanisme is hetzelfde als in het Mondiale Zuiden. Ga ook hier naar de mensen luisteren die zich buitengesloten voelen en met hen in gesprek.’

De kunst van het luisteren

Romijn laat een korte pauze vallen en vervolgt dan: ‘Luisteren is een van de meest ondergewaardeerde vaardigheden die er zijn. Het is ook een vaardigheid waarvan ontwikkelingsorganisaties nog heel veel te leren hebben. In het begin van dit boekje schrijf ik dat mijn vader altijd zei dat naar ons soort mensen toch nooit geluisterd wordt. Dat heeft mij altijd getriggerd, tot op de dag van vandaag. Ook bij ontwikkelingsorganisaties is het de kunst om via hun partners of direct in verbinding te komen met de groepen die zich buitengesloten en niet gehoord voelen. Dat is een moeilijke uitdaging omdat ons soort organisaties soms te veel naar instituten en mechanismen kijken en te weinig naar mensen. Ik denk ook dat hier een van de grootste uitdagingen voor de toekomst ligt.’

Door te luisteren kun je ook een verbinding maken met mensen die ontwikkelings samenwerking nu als weggegooid geld zien. Romijn noemt nogmaals het Pathways to Peace-rapport over mensen die uitgesloten zijn. ‘Met dat verhaal kun je

een heleboel medestanders krijgen, ook bij de achterban van een partij als de PVV die, bijvoorbeeld als het gaat om thema's als toegang tot gezondheidszorg en sociale voorzieningen, hele terechte snaren raakt. Veel mensen zien dat er aan de bovenkant van een samenleving veel wordt geïnvesteerd, maar dat er aan de onderkant veel wordt afgebroken, bijvoorbeeld op gezondheidzorg en sociale zorg.'

Als Romijn een minuut spreektijd zou krijgen op een congres van de PVV om de partij te overtuigen van het belang om te investeren in ontwikkelingssamenwerking, wat zou hij dan zeggen?

Hij moet even nadenken en zegt dan: 'Dan zou ik zeggen dat er heel veel mensen zijn die zien dat voorzieningen niet bij de juiste mensen terechtkomen en dat er daarom veel mensen zijn die aan het kortste eind trekken. En dat er heel weinig naar deze mensen geluisterd wordt en dat dit iets is waar we ons tegen moeten verzetten. Om er vervolgens aan toe te voegen dat dit probleem niet alleen in Nederland speelt maar ook wereldwijd. En dat ontwikkelingssamenwerking erop gericht is om juist naar de mensen die worden buitengesloten te luisteren en oplossingen te bieden. Om tot slot te eindigen met de constatering dat Nederland er zelfs aan bijdraagt dat mensen uit landen waar ze het sowieso zwaarder hebben dan hier nog eens extra hard worden aangepakt. En dat dit precies is waar we ons met ontwikkelingssamenwerking mee bezighouden: het tegengaan van het afbreken van voorzieningen wereldwijd.'

Klimaatrechtvaardigheid: aanhaakthema

Een thema dat hiervoor eveneens goede mogelijkheden biedt is volgens Romijn dat van klimaatrechtvaardigheid. 'Veel mensen in Nederland zijn bezig met energiebesparing, niet alleen vanwege de hoge energierekening maar ook uit bezorgdheid over het klimaat. Dat leeft vooral ook onder veel jongeren en scholieren. Tegelijkertijd zie je dat de effecten van klimaatverandering het hardste aankomen bij de allerarmsten die er het minste aan kunnen doen en er ook nog het minste van allemaal de oorzaak van zijn.'

En ook bij de bestrijding van klimaatverandering gaan de meeste middelen die door overheden verschaft worden volgens Romijn naar de verkeerde partijen. 'De vervuilers krijgen meer ondersteuning dan de mensen die de hardste klappen krijgen. Of neem mezelf. Ik heb het geld om zonnepanelen op mijn dak te leggen omdat ik relatief bemiddeld ben. Maar iemand die in een klein armoedig huis woont met een Energielabel F heeft die middelen niet. Bovendien krijg ik ook nog eens belastingaftrek voor mijn zonnepanelen.'

Resumerend: 'Klimaatrechtvaardigheid is echt een mooi thema waarin je het nationale en het mondiale verhaal samen kunt brengen. Iedereen, en zeker ook schoolkinderen, snapt dat we hier grote problemen hebben maar dat de grootste klappen vallen in de landen die niet de middelen hebben om zich tegen klimaatverandering te wapenen.'

Dit terwijl ze zelf bovendien nog de kleinste veroorzakers van het probleem zijn. Ontwikkelingssamenwerking zou veel meer bij dit thema kunnen aanhaken.’

Buitenlandbeleid: graag feministisch

Een ander hoopgevend narratief vindt Romijn dat van een feministisch buitenlandbeleid dat de Nederlandse regering wil gaan nastreven. ‘Bij een feministisch buitenlandbeleid gaat het niet alleen om gendergelijkheid’, zegt Romijn, ‘maar ook nadrukkelijk om zaken als vrede, heelheid van de aarde, mensenrechten en het rechtzetten van allerlei scheve machtsstructuren die door kolonialisme, een patriarchale samenleving en neoliberalisme veroorzaakt worden. Ik zie duidelijke parallellen tussen een feministisch buitenlandbeleid en datgene waar ontwikkelingssamenwerking voor staat omdat het gaat om je te weer te stellen tegen ongelijkheid en uitsluitingsmechanismen die dat in stand houden. Ook hier gaat het erom hoe je mensen betreft en dat je gaat luisteren naar groepen die nu niet gehoord worden en hen betreft bij het beleid.’

Romijn heeft hierbij wel één waarschuwing aan de bewindslieden op Buitenlandse Zaken. ‘Mijn angst is dat het versmald wordt tot de beweging van LHBTIQ+ en dat je de bredere systemen die het huidige systeem in stand houden buiten schot houdt. Dat is namelijk niet wat een feministisch buitenlandbeleid in essentie inhoudt. Juist een echt feministisch buitenlandbeleid biedt mogelijkheden om het handels- en private sectorbeleid van Nederland eens kritisch door te lichten op ongelijkheid en uitsluiting.’

Romijn maakt zich in dit opzicht wat zorgen om de positie die minister Schreinemacher van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking inneemt in het debat over Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. ‘Tijdens het debat over haar nota was ze heel terughoudend over het invoeren van een SDG-toets om al het beleid te laten toetsen op de duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN en op de impact die het in ontwikkelingslanden heeft. Dat vond ik echt onbegrijpelijk. Ze moet zich hier gewoon sterk voor maken.’

Beleidscoherentie gevraagd

En hoewel hij niet over zijn periode wil doorregeren, heeft Romijn hier een belangrijk advies ook voor zijn opvolger: blijf continu hameren op het belang van beleidscoherentie voor ontwikkeling. ‘En niet alleen de directeur, maar ook de leden van Partos zelf kunnen op dit terrein nog veel meer doen en bereiken.’

Het vergezicht daarbij heeft Romijn ook voor ogen. ‘Dat zou eenzelfde situatie zijn als in Finland. Daar zijn de duurzame ontwikkelingsdoelen ondergebracht bij het ministerie van Financiën. Het geld dat zij geven aan de verschillende vakdepartementen is gekoppeld aan de duurzame ontwikkelingsdoelen. De Finse Rekenkamer kijkt vervolgens

of een ministerie zich daar ook aan houdt. Veel verder kun je niet gaan. Hier kunnen we nog zoveel stappen zetten in Nederland omdat beleid nu nog veel te fragmentarisch is. Er ontbreekt een strategische visie op de duurzame ontwikkelingsdoelen en beleidscoherentie. Dat Partos en haar lidorganisaties vanuit al die thematische invalshoeken op het thema beleidscoherentie druk blijven zetten, vind ik minstens zo belangrijk dan dat er voor ontwikkelingssamenwerking een goed budget komt.’

Een wereld te winnen

We ronden af, nog steeds in een positieve toonzetting. Tijdens het hoogtepunt van de Covid-pandemie nam Romijn een aantal keer het woord ‘moreel leiderschap’ in de mond. En gelukkig zag hij dat ook. Aan alle kanten. Heel positief vond hij het dat honderd religieuze leiders het kabinet opriepen om meer hulp te geven voor de coronaproblemen in ontwikkelingslanden. Ook kwam er een brandbrief van een groep wetenschappers die hetzelfde bepleitten. Allemaal voorbeelden van moreel leiderschap. Maar ook binnen zijn eigen achterban zag Romijn het. ‘De achterban van onze lidorganisaties is meer gaan doneren, terwijl ze het zelf ook niet makkelijk hadden’, zegt hij. ‘Dat vind ik een bijzonder en prachtig iets. Terwijl je zelf in een economisch onzekere positie verkeert, ga je toch meer geven om solidair te zijn met de mensen die het nóg moeilijker hebben. En ook de oproep van de religieuze leiders en wetenschappers om je sterk te maken voor gebieden en landen waar de grootste klappen vallen, is meer dan symboolpolitiek. Ik vind het een mooi teken van toegenomen solidariteit.’

Hij vervolgt: ‘Ik blijf zeggen dat het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking helemaal niet minder is geworden. Het zit politiek weer in de lift en onze lidorganisaties hebben samen 4,8 miljoen vrijwilligers, donateurs en leden. Dat is een enorm aantal en daar moeten we iets mee doen. Het kan niet zo zijn dat we dit beperkt laten tot geefgedrag. Daarmee doen we onze donateurs, vrijwilligers en leden tekort. Ik denk dat hier een wereld te winnen valt.’

Marc Broere is hoofdredacteur van Vice Versa, het journalistieke platform in Nederland over ontwikkelingssamenwerking

Beetje trots

**“Ik vind echt dat jullie goed werk doen.
Daar mag u trots op zijn.”**

Soms hoeft je niet veel te doen om bijzondere mensen te ontmoeten. In mijn eentje zit ik in een coupé van de stoptrein van Amsterdam naar Uitgeest, mijn woonplaats. Na de stop in Zaandam, de tweede halte, komt de conducteur de coupé binnen en gaat tegenover me zitten. “Mag ik u iets vragen?”, vraagt hij. “Natuurlijk” antwoord ik, benieuwd naar wat er volgt. “Denkt u dat een hoogleraar meerdere belangen heeft?”

Zonder naar de achtergrond van zijn vraag te informeren, reageer ik hardop nadenkend: “Zeker wel. Op de eerste plaats heeft zij haar eigen belang, bijvoorbeeld haar inkomsten, haar ego; misschien ook de drijfveer om zich te profileren via publicaties of spreekbeurten. Ik neem aan dat zij goed onderwijs wil geven aan haar studenten en er belang bij heeft dat haar vakgroep goed bekend komt te staan. Zij zal ook te maken hebben met belangen van de universiteit, die misschien niet een-op-een passen bij haar belangen. Iedereen heeft altijd meerdere belangen. U als conducteur ook. U wilt graag uw werk goed doen, uw boterham ermee verdienen, veilig door de trein lopen, op tijd weer thuis zijn.”

Hij glimlacht. Het was een uitvoeriger antwoord dan hij verwachtte. “Het gaat om een ‘hij’”, meldt hij me. “Ik vroeg het omdat ik vaak naar de podcast van Rob van Wijk

luister. Hij is hoogleraar. Maar hij is ook eigenaar van het Instituut voor Strategische Studies. Ik denk weleens dat hij zich voordoet als onafhankelijk wetenschapper, om tegelijkertijd zijn business te promoten.”

Ik knik: “Zou kunnen”. De conducteur voegt er dan snel aan toe: “Ik vind hem wel altijd erg interessant hoor. Als ik het zo inschat zit u ook in die kringen?” Hij draait met zijn vinger een soort heiligentekentje boven zijn hoofd om te verduidelijken wat hij bedoelt met ‘in die kringen’. Ik schiet in de lach. “Nee, ik ben geen wetenschapper. Ik werk voor Partos. Dat is een vereniging van Nederlandse ontwikkelingsorganisaties.” Hij vraagt nog wat door. Bij de halte Koog aan de Zaan gaat hij de coupé hij uit zonder gedag te zeggen, waaruit ik opmaak dat voor hem het gesprek nog niet voorbij is.

Dan komt hij na zo'n tien minuten, bij de voorlaatste halte, Krommenie-Assendelft, weer terug in mijn coupé. De zitplaatsen om mij heen zijn inmiddels bezet. Hij gaat twee rijen verderop zitten. Verder praten is wat ingewikkeld. Toch zegt hij over het gangpad nog tegen me: “U heet Bart Romijn hè?” Voordat ik dat kan bevestigen, vervolgt hij: “Ik heb net op de Partos-website gekeken en ‘Voor mensen die door de donkere wolken het licht niet meer zien’ gelezen. Een mooi stukje. Ik vind echt dat jullie goed werk doen. Daar mag u trots op zijn.”

“Dank u” antwoord ik. Ik bedenk dat dit een wat merkwaardig gesprek was, maar voel me ook wel een beetje trots op dat ik bij dat ‘goede werk dat jullie doen’ hoor.

Heel trots

“Waar ben je trots op als je terugkijkt op je tijd bij Partos?”, werd mij de afgelopen maanden een aantal keer gevraagd. Ik merk dat ik terughoudend ben in het antwoord. Als ik noem waarop ik trots ben, dan is het net alsof ik het zelf teweeg heb gebracht. Kan ik het niet beter “mijn zegeningen” noemen – waarmee ik erken dat geluk een grote rol heeft gespeeld? Of kan ik niet beter dingen noemen waarover ik enthousiast ben?

Ik leg mijn aarzeling voor aan mijn vrouw Karen. Zij ziet geen reden tot terughoudendheid. Integendeel. “Je mag best trots zijn op dingen die jij teweeg hebt gebracht. Zolang je ook waardering geeft aan anderen die hebben bijgedragen. Wat je wilt vermijden is valse bescheidenheid. Wat je ook niet wilt is dat, door dingen omfloerst te benoemen, anderen zich gedwongen voelen om de rol over te nemen en jou te gaan ophemelen. Je zegt het toch ook als je je ergens voor schaamt? Als je fouten gemaakt hebt, waar je van kan leren? Zeg dan ook wat je goed hebt gedaan, daar kan je ook van leren. Trots heeft niets met hoogmoed te maken. Het is niet meer en niet minder dan een uiting van enthousiasme over iets dat jij met anderen bereikt hebt.”

Het is me helder. Nu zou ik een hele rij van zaken kunnen noemen waar ik trots op ben. Zoals op het feit dat tegenwoordig een flink aantal politieke partijen in hun verkiezingsprogramma's en ook in de Tweede Kamer hun steun uitspreken voor ontwikkelingsamenwerking, terwijl we in 2015 nog maar weinig politieke steun leken te hebben. Een prestatie waarop vooral onze lobbygroep, geleid door Koos de Bruijn, prat mag gaan. Ik kan wijzen op de 4,8 miljoen donateurs en vrijwilligers die onze leden steunen. Als dit een ding aantoont dan is het dat ontwikkelingsamenwerking niet alleen een politiek maar ook een breed publiek draagvlak heeft in Nederland. En natuurlijk ben ik trots als ik van leden en anderen hoor dat wij goed met innovatie bezig zijn, moeilijke onderwerpen bespreekbaar maken en een opvallend positief-constructieve toon hebben neergezet.

Ik zou een lange opsomming kunnen geven van kleinere en grotere verworvenheden. Ik noem er nog een. De laatste. Een waar ik het meest trots op ben en dat is mijn kleine Partos-team. Elf collega's en een paar stagiairs. Een team waar ik acht jaar onderdeel van heb mogen zijn. Wat dit team door het jaar heen verzet, kan ik het best illustreren met de steevaste reactie die wij van leden krijgen als we op onze algemene ledenvergadering ons jaarverslag presenteren: "Er gebeurt heel veel, veel meer dan we wisten. En dat met zo'n klein team." We lanceerden in 2015 de slogan 'Samen Werkt'. Met vallen en opstaan, soms met 'bloed, zweet en tranen', maar vaak ook met een lach, hebben we die slogan in de praktijk gebracht. Het werkte! Daar mogen wij trots op zijn. Daar ben ik trots op.

Verlangend

Net als eerder aan mijn jongste zoon Joren, vroeg ik aan Tim, mijn oudste zoon, wat hij graag zou willen weten over mijn acht jaar Partos. “Er zijn drie dingen die mij interesseren”, antwoordde hij zonder aarzelen. Dit korte zinnetje typeert Tim. Waar Joren eerst goed nadacht over zijn eigen antwoord, heeft Tim zijn gedachten meteen op een rijtje. Gedachten waar hij vervolgens moeilijk van af te krijgen is. Dit had hij al op kleuterleeftijd. Zo zouden we een keer naar het strand gaan, maar vanwege het slechte weer dubden Karen en ik hardop of we niet beter thuis konden blijven. Voor Tim, toen zes jaar oud, was dat geen vraag. “Mama en pappa, er zijn vijf redenen om tóch te gaan”. En hij stak van wal, op zijn vingers meetellend. Ten eerste, ten tweede, ten derde... Wij verwachtten dat hij na drie de laatste twee argumenten inmiddels wel vergeten zou zijn. Maar nee. Hij had ze alle vijf helder op een rijtje. Zijn eerste vier argumenten ben ik vergeten. Het vijfde, dat hij zelf het meest doorslaggevend vond, herinner ik me nog wel: “En als we het koud hebben, dan kunnen we op de terugweg een warm patatje eten. Dat vinden jullie toch ook lekker?”

Nu, ruim twintig jaar verder, heeft Tim zijn vingers niet meer nodig. Hij noemde welke drie dingen hij interessant zou vinden om te weten. “Ik ben benieuwd naar het verschil tussen wat je in het begin bij Partos aantrof en hoe Partos er nu voorstaat. Daarnaast zou ik het leuk vinden anekdotes te lezen.”

Tim sloot af met: “En ik zou ook wel willen weten wat jij nu, bij je vertrek, Partos aanraadt voor de toekomst.”

Ik heb door dit boekje heen geprobeerd om aan de verwachtingen van Joren en Tim te voldoen. In lijn met Tims gewoonte sluit ik dit boekje af met zeven punten die mijn verlanglijstje voor Partos vormen.

Mijn zeven punten-verlanglijst voor Partos

- 1) Hou vast aan de brede definitie van ontwikkelingssamenwerking, met de drie pijlers:
 - a. noodhulp;
 - b. internationale samenwerking voor betere condities voor de kwetsbaarste groepen en gebieden;
 - c. duurzaam gedrag van je eigen organisatie, van Nederland/de Europese Unie.

- 2) Blijf prioriteit geven aan de bescherming van de ruimte voor maatschappelijk betrokken burgers en aan het versterken van samenwerkingen tussen die burgers voor een betere wereld. Ondersteun en mobiliseer civic power als de verbindende, co-creatieve en tegenmacht. Betrek hierbij ook de achterban

van onze leden, totaal zo'n 4,8 miljoen donateurs en vrijwilligers. Met hun geefgedrag zit het wel goed. Met hun stemgedrag en leefgedrag kunnen zij nog veel meer doen. Samen hebben we meer macht dan we denken.

3) Maak je sterk voor alle groepen burgers, specifiek voor groepen in de marge. Zorg ervoor dat zij toegang hebben tot bestuur, hulpbronnen, diensten en recht. Dit is cruciaal, want gebrekkige toegang en zeker uitsluiting hiervan zijn de voornaamste oorzaken van wantrouwen, boosheid, conflicten en instabiliteit.

4) Blijf investeren in versterking van integriteit, inclusief moreel leren, op alle niveaus.

5) Omarm het feministisch buitenlandbeleid waarin centraal staan: gendergelijkwaardigheid en het rechtzetten van scheve machtsverhoudingen, zoals veroorzaakt door bijvoorbeeld patriarchale, neokolonialistische of neoliberale mechanismen. Dit biedt bij uitstek kansen om buitenlandse handel en ondersteuning van de private sector te verduurzamen en bij te dragen aan de positie van vrouwen en meisjes die nu nog achtergesteld worden.

6) Promoot coherentie van beleid voor duurzame ontwikkeling gericht op de SDG's. Blijf inzetten op de SDG-toets voor alle nieuw beleid en voor het centraal stellen van de SDG's in het regeringsbeleid. Finland laat zien dat dat kan. Daar is het Ministerie van Financiën verantwoordelijk voor de SDG's. Dit ministerie koppelt de verdeling van de geldmiddelen onder de vakdepartementen aan het bereiken van deze doelen.

7) Luister als branchevereniging op de eerste plaats naar je leden; naar wat zij belangrijk vinden, naar hun ideeën, en ondersteun initiatieven waar energie in zit. Gebruik hun enorme netwerk en hun 'antennes' voor het opvangen van nieuwe ontwikkelingen, bedreigingen, kansen en innovaties. Als je als branchevereniging voor, achter, boven en onder je leden staat, sta je er de facto middenin.

Doorgaand

Het is heel anders gelopen, mijn afscheid. Toen ik acht jaar geleden begon, dacht ik dat ik na korte tijd - een jaar of twee, drie - alweer op zoek zou gaan naar andere uitdagingen. Deze verwachting was een overblijfsel uit mijn 'consultant-modus': je klaart een klus en vertrekt. De uitdagingen waar ik mijn tanden in kon zetten kwamen zeker, maar dan binnen Partos. Ik heb er geen spijt van gehad. Enorm veel voldoening haalde ik uit de samenwerking met mijn collega's en ontmoetingen met leden en allerlei anderen, stuk voor stuk gewone én bijzondere mensen.

Toch besloot ik te stoppen. De directe, wat triviale aanleiding was een bericht van de overheid dat ik op 13 juni 2021, vier maanden na mijn 66e verjaardag, de AOW-leeftijd zou bereiken. Het doemde op als een paaltje in de mist waar ik voorheen nauwelijks over nagedacht had. Ik besloot achter het hoofdstuk Partos een punt zetten. Meer uit een soort van automatisme van 'zo gaat het nu eenmaal, het is tijd om te gaan', dan weldoordacht. Terwijl ik totaal geen behoefte voelde bij Partos weg te gaan, integendeel. Evenmin werd ik per se enthousiast van de gedachte niet meer te hoeven werken. Ik kon de vraag "hoe lang moet jij nog?" ook nooit waarderen. Op de eerste plaats omdat ik mijn werk niet als 'moeten' opvatte. Onbewust vond ik het misschien ook wel een vervelende vraag omdat het kon impliceren dat het wel eens tijd werd om te vertrekken.

Eind 2020, tijdens mijn jaarlijkse functioneringsgesprek met mijn bestuursleden Hans Bruning en Rina Molenaar, kondigde ik mijn besluit aan. Zij uitten hun teleurstelling en zeiden mijn besluit te respecteren. Deze reactie had ik zo ongeveer verwacht. Wat ik niet verwachtte was dat zij tegengas zouden geven.

Hans begon: “We krijgen van leden en van andere relaties echt veel waardering terug.”

Rina voegde toe: “Als ik jou zie en hoor praten over Partos dan ben je altijd enthousiast. Je zegt ook dat je zelf heel veel energie en inspiratie uit dit werk haalt.”

Hans, empathisch, vriendelijk en tactisch-doelgericht, precies met die eigenschappen waarom ik hem altijd zo waardeer als voorzitter en als persoon, maakte het af: “Ik kan me alles voorstellen bij je besluit. Ik gun je ook een heel mooie oude dag. Maar aan die oude dag ben jij nog lang niet toe. Mag ik je vragen toch nog eens na te denken om langer te blijven? Het is goed voor de Vereniging, het is goed voor het team, en volgens mijn bescheiden overtuiging is het ook goed voor jou.”

Het overviel me. Ik beloofde nog een keer heel goed na te denken en op dit gesprek terug te komen.

Nadenken deed ik. Gedurende de kersttijd. Wat het meest hielp waren de gesprekken met Karen, mijn lief, steun en toeverlaat in alles. En met Hemmo Muntingh, mijn goede vriend en tientallen jaren partner in crime in natuur- en milieubescherming. Hemmo had tot zeker tien jaar ‘na zijn pensioen’ doorgewerkt. Ik vroeg hem: “Hemmo, heb jij er achteraf spijt van dat je zo lang hebt doorgewerkt? Had je niet al veel eerder willen stoppen en bezig willen zijn met je hobby’s?” Hij antwoordde beslist: “Zeker niet. Integendeel, als ik dat fysiek had gekund, zou ik nog veel langer zijn doorgedaan. De wereld heeft ons heel hard nodig om te beschermen wat anderen kapot maken. Jij doet belangrijke dingen bij Partos. Ga door zo lang je kunt.”

Ik had mijn besluit genomen en deelde dit met Hans en Rina en met collega’s die van mijn eerdere voornemen op de hoogte waren: “Ik ga door bij Partos. Als ik wil stoppen zal ik dat uiterlijk een half jaar van tevoren aangeven. En ik zal stoppen als zich een van de drie volgende dingen voordoet. Allereerst, als ik mijn eigen energie zie teruglopen. Op de tweede plaats als er in mijn privé-omgeving een reden toe is. En ten derde als ik achter mijn rug hoor “daar heb je hem weer”, want dat wil ik koste wat kost voorkomen.” Collega’s, Hans en Rina reageerden enthousiast. Een beetje met mijn hoofd in de wolken vertelde ik over hun reactie aan Karen. Zij vraagt me: “En wat als je dat ‘daar heb je hem weer’ niet hoort?”

Dat was ruim anderhalf jaar geleden. Ik heb nu alsnog besloten te stoppen om meer tijd te hebben voor mijn familie en mijzelf. Het kostte wat moeite om de knoop door te hakken. Maar ik voel dat het een goed besluit is. Wat me in deze laatste maanden helpt

is Karen's tip: "Geniet van de dingen die je leuk vindt en geniet ook van het feit dat je de dingen die je niet leuk vindt voor het laatst doet".

En zo lijkt het werk bij en voor Partos toch weer als een consultant-opdracht: klus geklaard, op naar nieuwe uitdagingen! Die uitdaging bestaat uit het binnengaan van een grote open ruimte. Ik ben benieuwd wat ik daar aantref.

Foto's

Cover voorkant Sera Koolmees, Roos Trommelen

Cover achterkant Roos Trommelen, Seven Shooter

p.3.	Edwin Venema
p.6	Onbekend
p.9	Timon Studler
p.13	Roos Trommelen
p.15	Calin Stan
p.17	Roos Trommelen
p.19	Sarah Hendriks
p.20	Lysander Yuen
p.22	Roos Trommelen
p.25	Aleksandar Popovski
p.27	Roos Trommelen
p.29	Itay Attias
p.31	Rebke Klokke
p.32	Isabelle Corthier / Caritas International.be
p.34	Roos Trommelen
p.36	Edwin Stoop
p.38	Peter Henk Eshuis
p.40	Mariska Keizer
p.43	Roos Trommelen
p.44	Sera Koolmees
p.45	Bart Romijn
p.46	Samuel Francis Johnson
p.48	Anika Huizinga
p.51	Callum Shaw
p.53	David M. Chambers
p.55	Edwin Venema
p.57	Onbekend
p.58	Sera Koolmees
p 61	Leonard Faustle
P 62	Bart Romijn
p.64	Roos Trommelen
p.67	Roos Trommelen
p.69	Roos Trommelen

